

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra národohospodářská

Zadání bakalářské práce

Student: **Radovan Paríšek**
Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6202R027 Národní hospodářství
Téma: Komparace ekonomik Belgie a Estonska v období 2007-2012 s důrazem
na veřejný dluh
The Comparison of the Economies of Belgium and Estonia in Period of
2007-2012 with a Focus on Public Debt

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Historický vývoj a postavení vybraných ekonomik v rámci EU
3. Teoretické vymezení srovnávaných ukazatelů
4. Porovnání jednotlivých ekonomik
5. Návrhy a doporučení pro tvůrce hospodářské politiky
6. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratek

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

ABRHÁM, Josef. *Komparativní ekonomika EU: trendy, souvislosti a implikace pro ekonomickou governance*. Praha: MAC, 2008. 239 s. ISBN 978-80-86783-34-5.

DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008. 343 s. ISBN 978-80-7400-075-1.

KLIKOVÁ, Christiana a Igor KOTLÁN a kol. *Hospodářská politika: teorie a praxe*. 2. vyd. Ostrava: Sokrates, 2006. 341 s. ISBN 80-86572-37-4.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

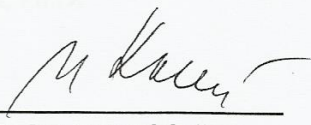
Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Natalie Uhrová, Ph.D.**

Datum zadání: 23.11.2012

Datum odevzdání: 10.05.2013

doc. Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODNÉHO HOSPODÁRSTVA

Komparácia ekonomík Belgicka a Estónska v období 2007 – 2012 s dôrazom
na verejný dlh

The Comparison of the Economies of Belgium and Estonia in Period of 2007-
2012 with a Focus on Public Debt
The Debt Crisis of the Eurozone

Student: Radovan Paríšek

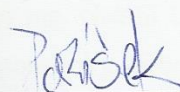
Vedoucí diplomové práce : Ing. Natálie Uhrová, Ph.D.

Ostrava 2013

Prehlásenie

Prehlasujem, že bakalársku prácu na tému *Komparácia ekonomík Belgicka a Estónska v období 2007 – 2012 s dôrazom na verejný dlh* som vypracoval samostatne pod vedením Ing. Natálie Uhrovej, Ph.D. a uviedol som v zozname literatúry všetky použité literárne a odborné zdroje.

V Ostrave dňa 10.05.2013

---

vlastnoručný podpis

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som veľmi rád pod'akoval vedúcej Ing. Natálií Uhrovej, Ph.D. mojej bakalárskej práce hlavne za trpezlivosť, ochotu, cenné pripomienky, odborné rady a čas venovaný konzultáciám pri vypracovaní tejto práce.

Obsah

1. Úvod	5
2. Historický vývoj a postavenie daných zemí v rámci Európskej únie	7
2.1. Vznik a formovanie samostatného štátneho útvaru Belgicka	7
2.2. Vznik a formovanie samostatného štátneho útvaru Estónska	10
2.3. Integračný vývoj v Európe po 2. svetovej vojne	12
2.4. Vznik a historický vývoj hospodárskej a menovej únie v Európe	15
2.4.1. Prvá etapa budovania HMÚ	16
2.4.2. Druhá etapa budovania HMÚ	16
2.4.3. Tretia etapa budovania HMÚ	17
2.5. Maastrichtské konvergenčné kritéria	18
2.6. Estónsko na ceste do EU	19
2.7. Belgicko na ceste do EMU	21
2.8. Estónsko na ceste do EMU	21
2.9. Pozícia krajín v Európskej únii	22
2.10. Zhrnutie kapitoly	23
3. Teoretické vymedzenie porovnávaných ukazovateľov	24
3.1. Teoretické prístupy hospodárskych politík k fiškálnej nerovnováhe	24
3.1.1. Merkantilisti	24
3.1.2. Klasická politická ekonómia	24
3.1.3. Keynesiánsky prístup	25
3.1.4. Neoklasická škola	26
3.2. Rozpočtový deficit (krátkodobá fiškálna nerovnováha)	26
3.2.1. Primárny a celkový rozpočtový deficit	27
3.2.2. Štrukturálny (aktívny) a cyklický (pasívny) rozpočtový deficit	28

3.2.3.	Dôsledky rozpočtového deficitu	28
3.2.4.	Spôsoby financovania	29
3.3.	Verejný dlh (dlhodobá fiškálna nerovnováha)	29
3.3.1.	Čistý a hrubý dlh	30
3.3.2.	Štátne dlhopisy	30
3.3.3.	Domáci a zahraničný dlh	30
3.3.4.	Faktory ovplyvňujúce verejný dlh	31
3.3.5.	Príčiny vzniku dlhu	32
3.3.6.	Dôsledky verejného dlhu	32
3.4.	Mechanizmy prevencie a nápravy nerovnováhy v EU	33
3.4.1.	Pakt stability a rastu	34
3.4.2.	Six pack	35
3.4.3.	Fiškálna zmluva	37
3.5.	Zhrnutie kapitoly	38
4.	Porovnanie ekonomík	39
4.1.	Hospodárenie verejného sektora Belgicka	42
4.2.	Verejný dlh Belgicka	44
4.3.	Verejný dlh Estónska	46
4.4.	Hospodárenie verejného sektora Estónska a konsolidácia	47
4.5.	Porovnanie verejného zadlženia	49
5.	Záver	52
	Zoznam použitej literatúry	55
	Zoznam skratiek:	63
	Zoznam tabuliek a grafov:	64
	Zoznam príloh:	66

1. Úvod

V súčasnosti je jednou z najdiskutovanejších tém, nie len v ekonomických a politických kruhoch dlhová kríza v ktorej sa zmieta Európa. Toto turbulentné obdobie zasiahlo bez výnimky všetky skupiny obyvateľstva s negatívnym účinkom. Je ním úrok, ktorý budú musieť daňoví poplatníci platiť z naakumulovaných dlhov. Roky veľa krajín žilo nad pomery svojich možností a práve medzi rokmi 2007 – 2012 prišiel čas vybrať si za takýto životný prístup daň.

V problematike verejného zadlženia, respektíve oddlženia si dlhodobo najlepšie viedlo Belgicko, ktoré sa mohlo stať vzorom pre ostatné krajiny. Dokázalo od roku 1993, kedy jeho zadlženosť presahovala hranicu 137,9 % HDP, skresť dlh disciplinovanou hospodárskou politikou na neuveriteľných 84 % HDP. No v období 2007 – 2010 jeho dlh neúmerne narástol a v súčasnosti sa opäť blíži hranici 100 % HDP. Zaujímalo ma preto, či trend, ktorý nastúpil po roku 2007 mala na svedomí nedisciplinovanosť v rozpočtovej politike alebo exogénne faktory. Za najlepší spôsob, ako ozrejmiť tento problém, považujem porovnanie s krajinou, ktorá v Európe dlhodobo vykonáva zodpovednú fiškálnu politiku. A spolu s Belgickom je členom jedného integračného zoskupenia.

Cieľom práce je teda zistiť príčiny nadmerného nárastu dlhu u oboch krajín.

Metódami sú predovšetkým deskriptívna analýza, ktorou sa snažím zanalyzovať historické súvislosti, ktoré viedli krajiny k vstupu do Európskeho integračného zoskupenia a druhou je komparatívna analýza, ktorá porovnáva prístupy oboch krajín k hospodárskej politike v sledovanom období.

Problematika je rozdelená okrem úvodu a záveru do troch ďalších kapitol. Prvá časť je úvod a piata záver.

Druhá kapitola je zameraná na popísanie historických súvislostí, ktoré predchádzali vzniku samostatného Belgického a Estónskeho štátu a ich rozdielne cesty, ktoré ich doviedli do Európskej hospodárskej a menovej únie. Okrem iného popisuje históriu vzniku Európskej únie až po jej súčasnú podobu a mechanizmy ktoré sú potrebné pre pripojenie sa k Európskej hospodárskej a menovej únii.

Tretia kapitola charakterizuje vývoj historických škôl zaoberajúcich sa politickou ekonómiu a ich chápanie a pohľady na verejné zadlženie. Tiež sú tu podrobne rozobrané hlavné premenné, zodpovedné za vznik dlhodobej fiškálnej nerovnováhy, a teda verejného dlhu. Poslednou vecou zhrnutou v tejto kapitole sú mechanizmy, ktoré zavádzajú štáty Európskej únie v snahe obmedziť zadlžovaniu nedisciplinovaných krajín.

Štvrtá kapitola je vymedzená pre porovnanie verejných zadlžení krajín Belgicka a Estónska, so snahou objasniť, akou hospodárskou politikou k týmto dlhom krajiny dospeli. A celkový priebeh zadlžovania so snahou zachytiť exogénne aj endogénne faktory.

2. Historický vývoj a postavenie daných zemí v rámci Európskej únie

V prvej kapitole bude opísaná podrobná cesta, počas ktorej sa porovnávané štáty sformovali ako samostatné štátne útvary a získali úplnú hospodársku samostatnosť. Následne bude v kapitole priblížené akým spôsobom a kedy sa týmto krajinám podarilo zapojiť sa do integračnej aktivity na starom kontinente a dosiahnuť súčasný stupeň integrácie. V prípade Belgicka, ako zakladateľského štátu, sa bude jednať o historickú exkurziu zachytávajúcu kompletný vývoj celého Spoločenstva smerujúci k Hospodárskej a menovej únii, s dôrazom na poslednú fázu tohto vývoja a podmienok jej dosiahnutia. V prípade Estónska, ako štátu, ktorý sa pričlenil až v neskoršej fáze, bude v historických súvislostiach popísané, ako prebiehala snaha o dosiahnutie podmienok členstva v Európskej únii a následný vstup do Hospodárskej a menovej únie. V poslednej fáze kapitoly bude stručne zhrnutá pozícia krajín v hlavných orgánoch Európskej únie a k spoločnému rozpočtu.

2.1. Vznik a formovanie samostatného štátneho útvaru Belgicka

Belgicko, ako samostatný štát, vzniklo 4. októbra 1830, kedy sa počas občianskej revolúcie osamostatnilo od Spojeného nizozemského kráľovstva. Stalo sa konštitučnou monarchiou na čele s panovníkom Sasko-Kobursko-Gothenskej dynastie Leopoldom I. Medzinárodné uznanie získalo 15.11.1830 predovšetkým z iniciatívy Veľkej Británie. Holandský kráľ Vilhelm I. sa 2.8.1831 pokúsil ešte o zvrat, keď vpadol na územie Belgicka s 50 000 vojakmi. Zahraničná intervencia Veľkej Británie a Francúzska ho však prinútila stiahnuť sa (Sklenářová, 2011).

Belgické hospodárstvo sa vďaka ťažobnému a hutnému priemyslu, strojárskej výrobe, rozvoju železničnej a lodnej dopravy a dvom veľkým štátnym pôžičkám od Rothchilldovej banky stalo dynamicky rozvíjajúcou sa krajinou. Predovšetkým liberálne vlády, ktoré sa striedali pri vedení Belgickej monarchie medzi rokmi 1847 a 1884, sa zaslúžili o nebývalý vzostup. Obmedzením vplyvu cirkvi na vzdelanie, získaním nových zdrojov financií, dereguláciou burzy, bolo docielené, že Belgicko malo v roku 1860 za Britániou druhý najväčší hrubý domáci produkt na obyvateľa a dokonca sa mu v roku 1885 podarilo kolonizovať Kongo (Šrámek, 1995).

Po tomto úspešnom období nasledovalo obdobie ekonomickej stagnácie a sociálnych nepokojov, ktoré sa okrem iného, stali aj príčinou jazykovej nerovnosti medzi Flámskom a Valónskom. Táto nerovnosť bola vyriešená v roku 1898 zákonom o rovnosti. Vyvrcholením napätia bolo prijatie viacerých zákonov, ktoré boli základom pre budovanie sociálneho

zabezpečenia v krajine. V roku 1913, po odvolaní všeobecného štrajku, vláda spolu s kráľom súhlasili so zmenou ústavy, ktorá zrovnoprávňuje volebné hlasy¹ (Hulicius, 2006).

Napriek obrovskému diplomatickému úsiliu kráľa Alberta I. o zachovanie neutrality Belgicka v konflikte I. svetovej vojny, sa stalo Belgicko jedným z hlavných bojísk. Dňa 2.8.1914 Nemecko, pod zámienkou porušenia neutrality Belgicka Francúzskom, vyhlásilo ultimátum Belgicku, v ktorom žiadalo umožnenie prechodu jeho armád cez belgické územie. Kráľ ho však odmietol a tak Nemecko zahájilo ofenzívu. Napriek obrovským snahám ubrániť krajinu, padlo 20.8.1914 hlavné mesto Brusel do nemeckej moci. Kráľ a jeho vojsko sa postupne sťahovali z Antverp na juh, až sa usadili v meste La Panne. Na obsadenom území Nemci vykonávali značné represie a teror. Nemecko sa taktiež snažilo cielenie znepriatelíť Flámov a Valónov. Vojna sa skončila 11.11.1918 a 28.6.1919 bol Versaillskou mierovou zmluvou Belgicku uznaný nárok na reparácie, okresy Eupen a Malmédy na hranici s Nemeckom a kolónia Rwanda – Burgundi v strednej Afrike (Keegan, 2003a).

S povojnovou rekonštrukciou územia začala Vláda národnej jednoty, v zložení členov všetkých politických strán, ustanovením z 21.11.1918. V roku 1919 sa konali voľby, v ktorých zaujala vedúce postavenie katolícka strana, v tesnom závese za ňou však skončili socialisti. V tom istom roku sa Flámski poslanci spojili pri vyhlásení lojality Belgicku, ale s požiadavkou, ktorá by zabezpečovala „*postupnú flamizáciu, podľa skutočného rozdelenia populácie*“ uvádza Hulicius (2006, s.150). Ich požiadavka sa začala realizovať až krízovým rokom 1930. Vládu sa podarilo udržať len do roku 1921 a po politickej kríze boli vypísané predčasné voľby, v ktorých s veľkým prehľadom zvíťazila katolícka strana. Vedúce postavenie si dokázala udržať počas nasledujúcich 13 rokov. Od roku 1923 získavajú právo voliť aj ženy (Hulicius, 2006).

Obnova hospodárstva bola rýchla a postavená predovšetkým na elektrifikácií a modernizácií priemyslu, budovaniu infraštruktúry a významné boli taktiež zisky z kolónií. Obnova sa však pozastavila spolu s celým svetom v roku 1929, počas Veľkej hospodárskej krízy. Táto kríza sa dostala na dno v roku 1933. Priemysel klesol o 40 % hodnoty v porovnaní s rokom 1929 a bez práce bolo závratných 23,5 % aktívneho obyvateľstva. Navyše pretrvával obrovský run na banky, pri ktorom prakticky zamrzlo úverovanie. Popri opatreniach nepomohla ani devalvácia franku o 28 %. Kríza tiež priniesla radikalizáciu politickej scény. Symbolom krízy sa stalo úmrtie kráľa Alberta I. (Hulicius, 2006).

---

¹ Dovtedy bola váha hlasovacieho práva závislá na výške odvádzaných daní a právo hlasovať mali len muži. Ich rozloženie bolo nasledovné: 850 tis. 1 hlas, 290 tis. 2 hlasy a 220 tis. tri hlasy (Hulicius, 2006).

V medzinárodnej oblasti Belgicko preukázalo svoju obrovskú snahu o integráciu, a to v podobe spolupráce s Luxemburskom, s ktorým vytvorilo v roku 1921 Belgicko–Luxemburskú ekonomickú úniu (UEBL) s účinnosťou od roku 1922. Spolupráca bola uznesená najskôr v podobe zóny voľného obchodu. Neskôr sa rozvinula do colnej a menovej únie, v ktorej pretrvala po väčšinu 20. storočia až do roku 1999, kedy skončila zapojením sa týchto zemí do Európskej menovej únie (EMU) (Kučerová, 2003).

Napriek vypovedaniu obrannej dohody s Francúzskom z roku 1920 a vyhláseniu neutrality, ktoré v roku 1937 garantoval aj Hitler, sa Belgicko nevyhlo konfliktu 2. Svetovej vojny. Napriek pripravenosti a mohutnému obrannému systému, boli vojska kráľa Leopolda III. porazené. Kráľ, ktorý odmietol odísť do exilu, kapituloval 28.5.1940 a následne bol intervenovaný Nemcami. Krajina sa dostáva pod vojenskú správu generála von Falkenhausea a administratívne bola pripojená k ríši v roku 1941 ako dve župy - Flámsko a Valónsko. Exilová vláda organizovala odboj z Londýna. Jeho súčasťou bolo predovšetkým námorníctvo a oddiely z Konga. Jednotky sa zúčastnili aj vylozenia v Normandii a 3.9.1944 sa im podarilo oslobodiť Brusel, v ktorom sa exilová vláda 8.9.1944 ujala moci (Keegen, 2003b).

Povojnová obnova opäť netrvala dlho. Bola sprevádzaná veľkým počtom nestabilných vlád, odmietaním kráľa, rozpadom koloniálnej sústavy, ale aj prehlbujúcimi sa problémami medzi dvomi jazykovými skupinami v krajine, najmä pre úpadok hospodárskej sily Valónska. Riešením vnútroštátnych problémov sa malo stať ako prvé jazykové rozdelenie obyvateľstva, neskôr zmena ústavy, rozdeľujúca Belgicko na štyri regióny, podľa prevažujúcich jazykových tendencií, alebo tzv. komunitárne delenie z roku 1970 na francúzsku, holandskú a nemeckú časť a bilingválny Brusel. Obe možnosti nepriniesli potrebnú stabilitu a tak situácia dospela až k federalizácii krajiny v júli 1993. Hulicius toto rozdelenie opisuje nasledovne: *„tri regióny Flámsko, Valónsko a Brusel nesú hlavnú zodpovednosť za rozhodnutia v 10 oblastiach: v regionálnom rozvoji, životnom prostredí, poľnohospodárstve, bývaní, zavlažovaní, hospodárstve energií, zamestnanosti, doprave a verejných pozíciách vo vláde (2006, s.162).“* Ďalej boli určené tri komunity zodpovedné za kultúru, vzdelanie a jazykové otázky a pätnásť členná federálna vláda, zložená z minimálne siedmich flámskych a siedmich valónskych ministrov, zodpovedná za obranu, rozpočet, sociálny systém, zdravotníctvo, dopravu a ďalšie oblasti hospodárskej politiky.

V medzinárodnej orientácii Belgicko prehlbuje svoju integráciu s krajinami bývalého kráľovstva a v roku 1944 exilové vlády Holandska, Belgicka a Luxemburska podpísali zmluvu o colnej únii (BENELUX) v Londýne. Tá začala fungovať v roku 1947

a trvala do roku 1958, kedy bola nahradená zmluvou o hospodárskej únii s platnosťou od roku 1960. V integračných procesoch Belgicko pokračovalo aj v ďalších oblastiach ako napríklad obrana a stalo sa tiež ťahúňom európskych integračných tendencií priblížených v ďalších podkapitolách (Cihelková, 2011).

2.2. Vznik a formovanie samostatného štátneho útvaru Estónska

Prvý krok vedúci k autonómii estónskych zemí žijúcich v rámci Ruskej federácie, bol obsiahnutý v memorande s požiadavkou spojenia Estóncami obývaných oblastí. Memorandum bolo podporené demonštráciou 26.3.1917 v Petrohrade. Ruská dočasná vláda následne 30.3.1917 vydala dekrét, ktorým dočasne do roku 1919 povolila spojenie estónskej a severo - litovskej gubernie do jedného celku a Estónsko tak získalo vlastnú miestnu správu s prvkami autonómie (Hebedová, Hofírková, 2012).

Po októbrových udalostiach roku 1917, ktoré znamenali pád Ruského cárstva a nástup bolševikov² k moci, sa estónske ambície na samostatnosť začali rúcať. Miestna správa bola zrušená a boli vyhlásené nové voľby, ktoré však boli pre obavy z nepriaznivého výsledku pre bolševikov prerušené. Svoju úlohu zohrala aj vtedajšia rozpínavosť Nemecka. V tomto období politické elity Estónska uvážili, že: „*ak dôjde k okupácii, je potrebné vyhlásiť nezávislosť Estónska*“ približujú Hebedová a Hofírková (2012, s. 60). K okupácii naozaj došlo a tak bolo 24. 2. 1918 Estónsko vyhlásené za nezávislú demokratickú republiku. Trvala však len jeden deň, keďže ju Nemecko neuznalo a zaviedlo okupačný režim.

Po vojne v krajine začala úradovať Estónska dočasná vláda na čele s Konstantinom Pätsom. Odpoveďou zo strany Ruska bol útok, ktorý rozpútal 28. 11. 1918 „Vojnu o nezávislosť“. Vojna skončila víťazstvom Estónska a jeho spojencov Fínska a Veľkej Británie, ktoré bolo spečatené 2. 2. 1920 Mierovou dohodou z Tartu. Táto zmluva znamenala vznik troch nových pobaltských štátov Estónska, Lotyšska a Litvy. Estónsku vymedzila hranicu aj s priemyselným mestom Narva a prísľubom vyplatenia 15 miliónov rubľov z ruského zlatého pokladu. (Estonia.eua).

Hospodárska kríza v 30. rokoch 20. storočia agrárne orientované Estónsko výrazne zasiahla, navyše bola spojená s krízou politickou a vzrastajúcou silou spolitizovaného združenia veteránov z vojny za nezávislosť tzv. vapsy. Pred chystanými prezidentskými voľbami, ktoré boli odpoveďou celospoločenskej nespokojnosti, predseda Konstantin Päts, za podpory generála Laidonerema, 12. 3. 1934 prevzal moc do svojich rúk a vyhlásil v zemi

---

² Bolševici – príslušníci Sociálnodemokratickej strany Ruska

výnimočný stav. Tento režim bol vyznačený veľkými represiami a cenzúrou vapo, ako zradcov národa. Do čela vlády bol menovaný Karol Einbunda (Hebedová, Hofirková, 2012).

Pred vypuknutím 2. svetovej vojny Estónsko v snahe zachovať si nezávislosť vyhlásilo neutralitu. Nakoniec však bolo nútené podpísať 28. 9. 1939 so Sovietskym zväzom (ZSSR) Zmluvu o vzájomnej pomoci. Tá zaručovala politickú a ekonomickú suverenitu, no umožňovala ZSSR umiestniť na územie Estónska 25 000 vojakov a budovať vojenské základne. Realita bola úplne iná a Estónsko sa postupnými krokmi začleňovalo do ZSSR. Proces vyvrcholil 21. 7. 1940, kedy nový umelo dosadený parlament učinil Estónsko sovietskou republikou a vyslovil požiadavku pripojenia k ZSSR (Estonia, 2013a).

Počas 2. svetovej vojny sa územie Estónska stalo najskôr v roku 1941 okupačnou zónou Nemecka s komisárom Karlom Litzmannom, ktorá trvala do roku 1944. Po spätnom ovládnutí územia ZSSR v roku 1944, bol opäť zavedený sovietsky systém špecifických represiami voči vládncim osobám z medzivojnového obdobia (Keegan, 2003b).

Priestor pre obnovenie verejnej diskusie o národnostnej samostatnosti sa otvoril až s nástupom Michaila Gorbačova do funkcie generálneho tajomníka komunistickej strany ZSSR v roku 1985 a to v súvislosti s jeho reformným programom založeným na perestrojke (prestavbe) a glasnosti (otvorenosti) (Brar, 2002).

Spojením menších záujmových celkov sa vytvorila koncom roku 1987 organizácia politického charakteru Spoločnosť ochrany národného dedičstva (Eesti Muinsuskaitse Selts), ktorá organizovala viaceré zhromaždenia pri príležitostiach osláv významných historických výročí. V roku 1988 vzniká Národný front (Rahvarinne), ako politická organizácia združujúca opozíciu voči dovtedy vládnucej strane Estónskej komunistickej strane (Eestimaa Kommunistlik Partei, EKP). Národný front získal na svoju stranu veľkú časť najmä mladej generácie a na jeseň schválil program v ktorom bola za cieľ kladená suverenita vo forme národného zväzového štátu a sebestačného hospodárstva. Na scéne sa objavilo aj ďalšie politické zoskupenie a to Strana pre estónsku nezávislosť (Eesti Rahvusliku Sõltumatuse Partei, ERSP) s cieľom úplnej nezávislosti (Hebedová, Hofirková, 2012).

Moskovské vedenie ZSSR na tieto emancipačné ambície reagovalo snahou o zmenu ústavy s posilnením centrálnej moci, ale aj ďalšími akciami. Estónskou odpoveďou bola 16. 11. 1988 deklarácia suverenity, ktorú schválil Najvyšší soviets. Deklarácia prioritne povýšila nariadenia Estónskej socialistickej republiky nad sovietskymi, Moskva reagovala zrušením rozhodnutia. V januári 1989 emancipácia pokračovala prijatím zákona, ktorým bola estónčina zavedená ako úradný jazyk a 24. 2. 1989 bol oficiálne uznaným dňom nezávislosti. (Šťahlavský, 2002).

V nasledujúcich voľbách do orgánov ZSSR ale aj Estónskeho kongresu (Eesti Kongress) získal Národný front najviac zástupcov a postupom času zanechal myšlienku zväzovej únie a priklonil sa k nezávislosti. Kongres vyhlásil koniec okupácie a návrat k nezávislosti a jeho najvyšším výkonným orgánom sa stala Estónska komisia (Eesti Komitee). Nasledovali aj voľby do Najvyššieho sovietu, ktorý medzičasom stratil monopol najvyššieho zastupiteľského orgánu. Voľby opäť vyhral Národný front a Najvyšší soviety uznal nezákonnosť sovietskej okupácie a v máji bol obnovený názov krajiny Estónska republika (Hebedová, Hofírková, 2012).

ZSSR sa podarilo zorganizovať protivládne povstanie, pri ktorom sa demonštranti pokúsili dostať do sídla vlády, no domáce obyvateľstvo prinútilo demonštrantov k odchodu. Následne bolo usporiadané referendum, ktorého predmetom bolo prianie návratu samostatnosti a nezávislosti Estónska. Na ňom sa zúčastnilo 83 % právoplatných voličov, z ktorých sa 77,8 % vyslovilo pre vznik samostatnosti. Ďalším pokusom o prevzatie moci bol puč, o ktorý sa pokúsilo velenie okupačnej armády v Estónsku. Tento bol však potlačený a Estónsky najvyšší soviety vyhlásil nezávislosť de facto de iure a požiadal o medzinárodné uznanie, ktoré sa mu podarilo získať od ZSSR až 6. 9. 1991 (Estonia, 2013b).

2.3. Integrovaný vývoj v Európe po 2. svetovej vojne

Integrované procesy sa vo vojnu zničenej Európe rozbehli naplno, predovšetkým z dôvodu oslabenia dôvery v štát ako garanta mieru, a to hneď v troch smeroch: ekonomickom, obrannom a politickom. Belgicko vystupovalo ako jeden z hlavných iniciátorov integrácie a patrilo preto k zakladateľským krajinám všetkých integračných zoskupení. Estónsko v tomto čase nevystupovalo ako suverénny štát. Stalo sa súčasťou ZSSR a preto sa do integračných procesov zapojiť nemohlo.

Nutnosť spolupráce vo vojenskej oblasti bola motivovaná predovšetkým Francúzskymi obavami opätovného vyzbrojenia SRN, neskôr sa hlavnou motiváciou stal expanzionizmus ZSSR. Dňa 4. 3. 1947 bola medzi Francúzsko a Veľkou Britániou podpísaná Dunkirská zmluva, ako záruka na pomoc pri obrane pred útokom SRN. Dňa 22. 1. 1948 sa k zmluve pridali Belgicko, Holandsko a Luxembursko. Jej úloha sa týmto rozšírila aj na obranu voči agresii zmluvných štátov na území Európy. Dňa 17. 3. 1948 bola medzi spomínanými krajinami podpísaná Bruselská zmluva zakladajúca Západoúniu. Európska iniciatíva bola podporená aj Senátom USA, ktorý schválil 11. 6. 1948 Vanderbergovu rezolúciu umožňujúcu uzatváranie vonkajšej obrannej aliancie aj v období mieru. Rezolúcia

otvorila cestu k uzavretiu Severoatlantickej zmluvy 4. 4. 1949, podpísanej dvanástimi štátmi³ vo Washingtone, na základe ktorej, vznikla Severoatlantická aliancia (NATO) s rovnakým poslaním ako Západná únia (ZU) (Janků M., Janků J., 2010).

Ďalšou úlohou vojenskej integrácie bolo zapojenie SRN do obrannej integrácie. Na jednej strane by to znamenalo jeho väčšiu kontrolu, na strane druhej by si kapitalistické krajiny posilnili obranyschopnosť proti ZSSR. Prvú iniciatívu vyvolalo Francúzsko, ktoré sa v roku 1952 snažilo založiť Európske obranné spoločenstvo (EOS), no pri ratifikácii od tohto zámeru ustúpilo. Iniciatívy sa teda chopila Veľká Británia a na základe Parížskych dohôd z 23. 9. 1954 vznikla Západoeurópska únia (ZEU), ktorej členmi sú krajiny ZU, SRN a Taliansko (Kaňa, 2010).

Politická integrácia sa začala budovať na Haagskom kongrese, ktorý sa konal 7. - 10. 5. 1948, za účelom prehodnotenia možností budúcej spolupráce európskych štátov. Z jeho záverov vznikla iniciatíva, ktorá sa snažila vytvoriť Európske zhromaždenie na federalistickom základe. Kompromisom, alebo tiež ústupkom pred Veľkou Britániou, sa však 5. 5. 1949 dospelo k vytvoreniu Rady Európy, ktorá ako uvádza Černoch: „*prináša európskym zemiam predovšetkým možnosť podieľať sa na nezáväznej politickej spolupráci v oblastiach kultúry a ľudských práv v rámci celej Európy* (2003, s. 31).“ Spolupráca tak ostala opäť len na medzivládnej úrovni (Černoch, 2003).

Ekonomická spolupráca bola zahájená šestnástimi krajinami, ktoré prijali od USA Marshallov plán⁴ a 16. 4. 1948 založili v Paríži Organizáciu pre európsku hospodársku spoluprácu (OEEC). V roku 1949 sa pridala aj Spolková Republika Nemecko (SRN). Hlavnou úlohou organizácie bolo zabezpečiť distribúciu prijatej pomoci z USA a stala sa taktiež významnou organizáciou, ktorá sprostredkovávala ekonomický dialóg na medzivládnej úrovni medzi tržnými ekonomikami západnej Európy. Pristúpením USA a Kanady v roku 1961, sa jej názov zmenil na Organizáciu pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) (Baldwin, Wyplosz, 2008).

Federalistický prístup sa Francúzom podarilo presadiť až v roku 1952 realizáciou tzv. Schumanovho plánu, zmluvou o zriadení Európskeho spoločenstva uhlia a ocele, podpísanou 18. 4. 1951 šiestimi štátmi: Belgickom, Holandskom, Luxemburskom, SRN, Francúzskom a Talianskom. Plán bol prijatý a bolo vytvorené Európske spoločenstvo uhlia a ocele (ESUO). V rámci spoločenstva bol vytvorený jednotný trh s uhlím a oceľou, ako

³ USA, Kanada, Nórsko, Dánsko, Island, Taliansko, Portugalsko, Belgicko, Luxembursko, Holandsko, Francúzsko a Veľká Británia.

⁴ Plán európskej hospodárskej obnovy, ktorým USA poskytlo po II. svetovej vojne pomoc vo výške 13 miliárd USD. Bol prijatý Kongresom 3.4.1948.

hlavné industriálne komodity, ktorý bol organizovaný nezávislou nadštátnou autoritou tzv. Vysokým úradom. Zohľadnenie stanovísk členov zaisťovala Rada ministrov a kontrolnú funkciu plnil nezávislý súdny dvor (Kaňa, 2010).

Po úspešnej integrácii v rámci ESUO, sa na konferenciách v roku 1955 Messine členské štáty rozhodli zostaviť výbor, ktorý by vyhodnotil možnosti zavedenia modelu aj do iných sektorov ekonomiky, prípadne na hospodárstvo ako celok. Tejto úlohy sa chopil tzv. Spaakov výbor a vytvoril hodnotiacu správu, ktorej návrhom bolo „*vybudovanie spoločného trhu prostredníctvom vytvorenia colnej únie so spoločným colným sadzovníkom*“ približujú Martin a Linda Janků (2010, s. 26). Správa ďalej konštatovala, že sektorová integrácia je vhodná iba pre odvetvie atómovej elektriny. Na jej základe boli 29. 5. 1956 v Benátkach založené Európske hospodárske spoločenstvo (EHS) a Európske spoločenstvo pre atómovú energiu (EUROATOM) (Janků M., Janků J., 2010).

Krajiny nepodporujúce nadnárodný prístup ako obranný krok k založeniu ESUO, sformovali, pri iniciatíve Veľkej Británie, v roku 1960 Európske spoločenstvo voľného obchodu (ESVO). Okrem Veľkej Británie boli jeho členmi aj Nórsko, Švédsko, Dánsko, Švajčiarsko, Rakúsko a Portugalsko. ESVO fungovalo na medzivládnej spolupráci a jeho cieľom bola postupná liberalizácia obchodu s priemyselnými výrobkami a tiež podpora obchodu medzi členmi (Fiala, Pítrová, 2009).

Na základe rovnakej členskej základne sa krajiny ESUO, EHS a EUROATOMU rozhodli v roku 1965 Zlučovacou zmluvou o vytvorení jednotných inštitúcií pre všetky organizácie. Táto zmluva vstúpila v platnosť 1. 7. 1967 (Kaňa, 2010).

Úspech nadnárodnej integrácie bol zjavný a tak sa v roku 1973 k Spoločenstvám pridali ostrí kritici ako Dánsko, Veľká Británia a Írsko. Prehlbovanie spolupráce viedlo k realizácii Európskeho menového systému 1979. Následne sa v roku 1981 pripojilo aj Grécko a za ním v roku 1986 Španielsko a Portugalsko (Kučerová, 2003)

Pre dovŕšenie realizácie jednotného európskeho trhu vydala Európska komisia Bielu knihu o dokončení jednotného európskeho trhu do konca roku 1992. Tento plán bol podporený prijatím Jednotného európskeho aktu v roku 1986, ktorý predovšetkým zjednodušoval prijímanie rozhodnutí o otázkach vnútorného trhu v Rade ministrov kvalifikovanou väčšinou (Janků M., Janků J., 2010).

Európska spolupráca sa rozšírila ešte viac po vytvorení Európskeho hospodárskeho priestoru (EHP), ktorý znamenal vytvorenie zóny voľného obchodu medzi krajinami EHS a ESVO. Logickým krokom väčšiny krajín ESVO bolo následne pristúpenie k Európskej únii,

aby sa mohli podieľať na tvorbe legislatívneho rámca. V roku 1995 tak učinili Fínsko, Rakúsko a Švédsko (Černý, 2003).

Po dobudovaní jednotného vnútorného trhu a kolapsu komunistických režimov v roku 1989 stáli pred Európskymi spoločenstvami dve veľké výzvy. Prvou z nich bolo prechod k hospodárskej a menovej únii (HMÚ) a druhou rozšírenie integrácie aj do krajín, bývalých členov východného bloku, snažiacich sa o prechod k tržnému hospodárstvu. Odpoveďou na obe výzvy sa stalo prijatie Zmluvy o Európskej únii v Maastrichte s platnosťou od 1. 1. 1993, ktorá vytvorila Európsku úniu založenú na troch pilieroch. Najdôležitejšími krokmi k východnému rozšíreniu boli: vymedzenie Kodanských kritérií pre vstup do Európskej únie, následné podpísanie asociačných dohôd s krajinami východného bloku a reformácia inštitúcií vykonaná pomocou Amsterdamskej zmluvy a Zmluvy z Nice.

2.4. Vznik a historický vývoj hospodárskej a menovej únie v Európe

Základom pre vznik európskej HMÚ sa stal dokument s názvom Správa o hospodárskej a menovej únii v Európskom spoločenstve, známy tiež ako Delorsová správa z 12. 4. 1989. Jej tvorcami sa stal výbor sedemnástich expertov⁵ na čele s vtedajším predsedom Komisie ES Jacquesom Delorsom.

Hodnotenie správy podávalo okrem pohľadu na už dosiahnuté ciele aj analýzu a návrhy pre dokončenie HMÚ. Predpokladom bolo zvýšenie konkurencia schopnosti vnútorného trhu Spoločenstva, účinnejšie pôsobenie regionálnych a štrukturálnych politik hlavne v spojení s krajinami, ktoré by niesli negatívne dopady integrácie a striktné dodržiavanie rozpočtovej disciplíny s hrozbou sankcií. V správe bolo tiež vykreslené presné a detailné časové orámovanie jednotlivých etáp budovania a cieľov ktorých malo byť v týchto časových intervaloch dosiahnuté (Report on Economic and Monetary Union in European Community, 1989).

Európska rada schválila správu ako „Stratégiu európskej Hospodárskej a menovej únie“ v júni 1989 v Madride a určila začiatok na 1. 7. 1990. Na ďalších medzivládnych rokovaní konkrétne v Ríme (15. 12. 1990) a Maastrichte (10. 12. 1991), bola prijatá Zmluva o Európskej únii, ktorá zaručovala zaradenie projektu HMÚ do prvého nadnárodného piliera (Janků M., Janků J., 2010).

---

⁵ Zloženie výboru: Guverneri centrálnych bánk členských krajín Európskeho spoločenstva (ES), štyria nezávislí experti (Alexander Lamfalussy, Niels Thygesen, Miguel Boyer) a predseda Komisie.

2.4.1. Prvá etapa budovania HMÚ

Prvá etapa bola zahájená a prebiehala v súlade s Delorsovou správou a začala teda 1. 7. 1990. V jej priebehu došlo k dokončeniu vnútorného trhu a taktiež realizácii voľného pohybu tovaru, osôb, kapitálu a služieb. V rozpočtovej oblasti bola posilnená koordinácia rozpočtových politík za účelom konvergenzie základných makroekonomických ukazovateľov. Posun nastal aj pri zmierňovaní regionálnych rozdielov posilnením nástrojov kohéznej politiky a fondov. V oblasti monetárnej, sa naštartovali konzultácie v oblasti menových politík na úrovni Výboru guvernérov. Členské štáty boli vyzvané na vstup do Európskeho menového systému (EMS) a zároveň im bolo prikázané zrušiť obmedzenia súvisiace s reguláciou používania európskej menovej jednotky (ECU), ako súkromnej meny. Etapa skončila 31. 12. 1993 (Lacina, 2007a).

2.4.2. Druhá etapa budovania HMÚ

Druhá etapa začala 1. 1. 1994. Táto fáza je považovaná za najdôležitejšiu a najnáročnejšiu. V jej počiatkoch vznikol Európsky menový inštitút (EMI), ako koordinátor menovej politiky, ktorá bola stále v plnej kompetencii národných bánk členských štátov a jeho úlohou tiež bolo pripraviť inštitucionálne prostredie pre vznik Európskeho systému centrálnych bánk (ESCB) a Európskej centrálnej banky (ECB) (Dědek, 2008).

Dňa 31. 5. 1995 vyšla Zelená kniha, publikovaná Európskou komisiou, ktorá mala slúžiť ako návod k zavedeniu spoločnej meny. Kaňa dodáva, že: „*Európska komisia začala kontrolovať konvergenčné kritéria, formulované ako podmienku pre vstup príslušnej zeme do tretej etapy prechodu k menovej únii (2010, s. 132).*“ V spolupráci s Európskym parlamentom Komisia vyhlásila komunikačnú stratégiu - Program informovanosti občana.

Európska rada ustanovila 15. a 16. 12. 1995 v Madride nový názov spoločnej meny na „euro“. Na tomto zasadnutí bol určený aj dátum začatia tretej etapy a tým sa stal 1. 1. 1999. Ďalšie zasadanie Európskej rady, 16. a 17. 6. 1997 v Amsterdame, prinieslo schválenie Paktu stability a rastu, ktorého dve nariadenia mali zaistiť rozpočtovú disciplínu aj po vstupe do EMU a to automatickým postupom a peňažnou sankciou. Pakt bol reformovaný v roku 2005 a 2011 (Lacina, 2007a).

V záverečnej fáze druhej etapy 2. a 3. 5. 1998, povolila Rada EU, zložená z hláv a šéfov vlád, vstup jedenástim členom (Belgicko, Nemecko, Španielsko, Francúzsko, Írsko, Taliansko, Luxembursko, Holandsko, Rakúsko, Portugalsko a Fínsko) do HMÚ k 1. 1. 1999.

Prijatiu predchádzalo plnenie konvergenčných kritérií a odporúčania EMI, Európskej Komisie, Rady EU a stanovisko Európskeho parlamentu (Cihelková, 2011).

Pre neplnenie kritérií sa do EMU nepodarilo vstúpiť Grécku a Švédsku. Veľká Británia a Dánsko si presadili výnimky pri vyjednávaní o Maastrichtskej zmluve a účasť v tretej etape odmietli (Lacina, 2007).

Dňa 25. 5. 1998 bol vymenovaný prezident, viceprezident a štyria ďalší členovia výkonnej rady ECB, ktorý nastúpili do funkcie 1. 6. 1998. Toto ustanovenie znamenalo zánik EMI a oficiálne zahájenie činnosti ECB ako tvorcu nezávislej monetárnej politiky orientovanej na cenovú stabilitu EMU a ESCB, ktorý začal v ďalšej etape formulovať a definovať jednotnú menovú politiku (Kaňa, 2010).

2.4.3. Tretia etapa budovania HMÚ

Tretia etapa začala 1. 1. 1999. Kompetencie na výkon menovej politiky prevzali ESCB a ECB. Kurzy jednotlivých národných mien boli pevne a neodvolateľne zafixované s eurom. Národné meny boli nahradené eurom, avšak len v bezhotovostnom platobnom styku.

K 1. 1. 2001 sa k HMÚ, po splnení konvergenčných kritérií, pridalo aj Grécko.⁶

Dňa 1. 1. 2002 sa euro dostáva do obehu ako fyzická mena, paralelne s národnými menami. Štáty sa toto obdobie duality pokúsili skrátiť na čo najkratší čas. Výmena bola dokončená ku dňu 28. 2. 2002 napriek tomu, že v Zmluve o ES bol zakotvený koniec tretej etapy až v druhej polovici roka 2002 (Lacina, 2007).

K HMÚ sa postupne pridávali aj ďalšie štáty. V roku 2007 sa pridalo Slovinsko, pričom nasledujúci rok sa pripojili Cyprus a Malta. V roku 2009 sa k HMÚ pripojilo Slovensko a v januári 2011 Estónsko.

Proces formovania HMÚ je síce formálne na konci, no fakticky naďalej pokračuje, pretože niektorí členovia HMÚ ešte stále nie sú členmi aj Európskej únie. Vstupom do Európskej únie sa krajiny formálne zaviazali prijať euro, výnimku z tohto pravidla si vybojovali len Veľká Británia a Dánsko. Pre ostatné krajiny termín nie je známy. Každá krajina má určitú národnú stratégiu prijatia spoločnej európskej meny a po splnení podmienok sa môžu k HMÚ pripojiť (Cihelková, 2011).

---

⁶ V roku 2004 sa zistilo, že v referenčných rokoch 1997 – 1999 grécka vláda neposkytovala pravdivé údaje o aktuálnom rozpočtovom deficite.

2.5. Maastrichtské konvergenčné kritéria

Ich vznik je spojený predovšetkým s obavou Nemecka, ale aj Holandska, ktorí si neboli istí pripravenosťou svojich partnerov na vstup do EMU. Trvali preto na tom aby vstup do EMU nebol automatický, ale bol podmienený splnením konvergenčných kritérií. Ako píše Baldwin a Wyplosz: *„bol navrhnutý proces tak, aby si zeme osvojili prostredie cenovej stability. Tým bolo myslené, že tieto krajiny trvale dosiahli nízku infláciu v nemeckom štýle (2008, s. 398).“* Prostredie, v ktorom vznikli, približuje Dědek: *„V strete ekonomickej a monetárnej doktríny, sa nakoniec presadila koncepcia, ktorá otvorene oznamovala, že menovú úniu môžu zakladať iba krajiny, ktoré preukážu vysoký proces konvergenencie a makroekonomickej stability (2008, s. 159).“*

Kritéria teda hodnotia konvergenciu, pripravenosť a dlhodobú udržateľnosť pozície krajín, ktoré sa chcú zúčastniť projektu EMU a to v oblasti menovej stability, ďalej zblíženia v oblasti úrokových sadzieb tzv. monetárnych kritérií a udržateľnosti verejných financií tzv. fiškálnych kritérií. Sú preto hodnotené aj s dôrazom na ich budúci vývoj. Kritéria boli definované podľa ustanovenia článku 121 Zmluvy o ES a pripojeného Protokolu o konvergenčných kritériách a Protokolu o postupe pri nadmernom schodku (Lacina, 2007).

Ich dodržiavanie je monitorované Komisiou a ECB, ktoré minimálne raz za dva roky publikujú hodnotiacu, tzv. Konvergenčnú správu, či je dosahovaný pokrok v oblasti konvergenencie v krajinách, ktorých zákonným platidlom euro nie je (Baldwin, Wyplosz, 2008).

Celkom sa jedná o 5 kritérií. V nasledujúcom znení ich uvádzajú Kliková a Kotlán:

„Kritérium cenovej stability požaduje, aby členský štát vykazoval dlhodobú udržateľnú cenovú stabilitu a priemernú mieru inflácie v intervale +1,5 percentuálneho bodu od priemeru troch členských štátov Európskej únie, ktoré dosiahli najlepšie výsledky v oblasti cenovej stability

Kritérium dlhodobých úrokových sadzieb požaduje, aby priemerná dlhodobá nominálna úroková sadzba členského štátu EU neprekročila o viac než 2 percentuálne body priemernú úrokovú sadzbu troch členských štátov, ktoré dosiahli najlepšie výsledky v oblasti cenovej stability.

Kritérium verejného deficitu požaduje, aby pomer plánovaného, alebo skutočného schodku verejných financií k hrubému domácejmu produktu neprekročil 3 %, okrem prípadov kedy:

- *pomer podstatne poklesol, alebo sa neustále znižoval, až dosiahol úroveň, ktorá sa blíži referenčnej hodnote,*
- *prekročenie referenčnej hodnoty bolo iba výnimočné a dočasné a zároveň pomer zostáva blízko referenčnej hodnote*

Kritérium hrubého verejného dlhu znamená, že pomer verejného dlhu k hrubému domácomu produktu nesmie prekročiť 60 %, okrem prípadu, kedy sa pomer dostatočne znižuje a blíži uspokojivým tempom k referenčnej hodnote.

Kritérium stability kurzu meny a účasti v európskom kurzovom mechanizme (v súčasnosti ERM II) znamená dodržiavať normálne rozpätie (+/- 15 %) v mechanizme aspoň po obdobie dvoch rokov (2006, s.329-330).“

2.6. Estónsko na ceste do EU

Po získaní nezávislosti, Estónsko začalo meniť svoju zahraničnú politiku smerom na západ. Európske spoločenstvo sa 27. 9. 1991 rozhodlo uznať jeho nezávislosť. Následne bolo Estónsko s okamžitou platnosťou začlenené do Programu pre hospodársku reštrukturalizáciu strednej a východnej Európy (PHARE), v rámci ktorého dostala v období 1992 – 1997 približne 126,5 miliónov ECU na podporu ekonomického reformného procesu, verejných služieb, manažmentu, rozvoja ľudských zdrojov a rozvoj infraštruktúry (Európa, 2012).

V máji roku 1992 bola medzi Estónskom a Európskym spoločenstvom podpísaná dohoda o hospodárskej spolupráci. V roku 1993 Európske spoločenstvá na summite v Kodani prvý krát jasne sformulovali kritéria prístupu do EHS tzv. Kodanské kritéria. Estónsko po výzve Komisie, predkladá Plán štrukturálnych reforiem pre realizáciu prechodu k tržnému hospodárstvu. Tieto reformy boli dôsledne kontrolované z dôvodu 60 % účasti ES v medzinárodnom fonde, ktorý sa stal základom novej estónskej meny. Vo februári 1993 vstúpila v platnosť Dohoda o obchodnej a hospodárskej spolupráci. V dňoch 9. - 10. októbra 1994 v Essene, schválila Európska rada predvstupnú stratégiu pre pristúpenie štátov strednej a východnej Európy. Estónsko následne zahájilo jednania týkajúce sa Dohody o pridružení, ktorá bola spečatená 12. 6. 1995 a v platnosť vstúpila 1. 2. 1998. Ďalším významným krokom sa stalo podpísanie dohody o voľnom obchode medzi Európskou úniou a Estónskom, ktorá nadobudla platnosť 1. 5. 1995. Nasledovalo podanie prihlášky (24. 11. 1995) a zriadenie potrebnej štruktúry (Výbor ministrov, Úrad pre európsku integráciu) pre vstup do Únie. V roku 1997 vláda vydala akčný program, ktorý stanovil cieľ dostať sa do Únie v prvom kole.

V dňoch 10. - 11. 10. 1997 v Luxemburgu, schválila Európska rada na návrh Komisie zahájenie prístupových programov so šiestimi krajinami, medzi ktorými bolo aj Estónsko (EMOFA, 2009).

Negociácia bola zahájená 30. 3. 1998 v Londýne, s prvou skupinou kandidátov. Kandidátske krajiny vyjednávali formou bilaterálnej konferencie s ostatnými krajinami EU. V rámci stratégie, ktorá prechádzala vstupom Estónska, muselo Estónsko prejsť procesom tzv. screeningu, ktorý začal 30. 3. 1998 a skončil v júli 1999. Išlo o proces hodnotenia schopnosti kandidátskej krajiny prevziať celý *acquis communautaire* Európskej únie. *Acquis* bol rozdelený do 31 kapitol a predstavený všetkým krajinám. Kapitoly boli prerokovávané a postupne otvárané na základe bilaterálnych jednaní. Týmto jednaniam predsedala krajina, ktorá bola aktuálnou predsedajúcou krajinou EU. Komisia v rámci prerokovávania jednotlivých kapitol poskytovala Európskej rade návrhy otázok, ktoré bolo treba prerokovať a tiež návrhy ich riešení. Komisia ďalej počas celého procesu vydávala pravidelné správy hodnotiace postup negotačného procesu a problémy, pred ktorými jednotlivé krajiny stáli (Černoch, 2003).

Z pravidelných správ Komisie vyplýva, že proces integrácie Estónsko zvládlo veľmi dobre. Z krátkodobého hľadiska sa snažilo riešiť požiadavky správ minulých veľmi precízne a prakticky zaznamenávalo odstránenie väčšiny nezrovnalostí hneď v nasledujúcich reportoch. Najväčšie problémy zaznamenávalo v rámci práv menších a jazykových otázok a tiež v otázkach personálnej kvalifikovanosti súdnictva a verejnej správy. V ekonomických otázkach prevládala nespokojnosť Komisie predovšetkým s dlhodobým pretrvávajúcim záporným saldom bežného účtu a v oblasti riešenia nezamestnanosti. Preberanie práva prebiehalo tiež pomerne hladko. Sporné časti sa týkali najmä prijatia regulácie v energetickom priemysle a finančnej kontroly kapitálových tokov z tretích krajín. V poslednom reporte Komisia stanovila, že pre zaručenie prístupu je nutné zvýšiť tempo návrhov v oblasti sociálnej politiky, zamestnanosti a voľného pohybu osôb (Commission of the European Communities, 2002; 2001; 2000; 1999; 1998).

Po úspešnom absolvovaní prístupného procesu sa 14. 9. 2003 konalo referendum, ktorým sa zmenila Ústava Estónskej republiky z roku 1992. Zúčastnilo sa ho 64 % občanov oprávnených voliť, z ktorých sa 67 % vyjadrilo pre vstup Estónska do Európskej únie. Estónsko sa 1. 5. 2004 spolu s ďalšími deviatimi krajinami stáva členom Európskej únie (EMOFA, 2009).

2.7. Belgicko na ceste do EMU

Belgicko, ako zakladajúca krajina, sa k EMU pripojilo hneď v prvej vlne a zavedenie eura v ňom prebehlo už v 1. 1. 1999. Parita vtedajšieho belgického franku a eura bola určená na hodnotu 40,3399 frankov za jedno euro.

Belgicko podľa konvergenčných správ EMI a Komisie, spĺňalo všetky konvergenčné kritéria, no EMI vyjadrilo obavu nad fiškálnou pozíciou Belgicka, z dôvodu nadmerného deficitu, a udržateľnosti verejných ich financií, aj z dôvodu budúceho populačného vývoja, teda starnutia populácie.

V rámci kritéria cenovej stability sa priemerná miera inflácie, meraná indexom HICP v Belgicku, za posledných dvanásť mesiacov roku 1998 pohybovala na úrovni 1,4 %, čo bolo hlboko pod referenčnou hodnotou stanovenou na úrovni 2,7 % a bola teda v súlade s cenovou stabilitou. Kritériu dlhodobých úrokových sadzieb bolo v Belgicku tiež splnené s veľkým prehľadom. V sledovanom období dosiahla hodnotu 5,7, čo bolo výrazne menej ako referenčná hodnota 7,8. Kritérium členstva v ERM II bolo splnené, nakoľko v ňom Belgicko pretrvávalo už od jeho založenia. V referenčnom roku 1997, sa Belgicku podarilo deficit verejných financií znížiť na úroveň 2,1 % z predchádzajúcich 3,2 % v roku 1996. Splnilo tak aj štvrté kritérium. Problematickým sa stalo kritérium verejného dlhu, ktorého hodnota 122,2 % HDP bola takmer dvakrát väčšia ako stanovená referenčná hodnota 60 % HDP. S prihliadnutím na klesajúcu tendenciu kritéria však bol v prípade Belgicka použitý dodatok, ktorý bol považovaný za akceptovateľný prípad, kedy „*sa tento pomer dostatočne znižuje a blíži uspokojujúcim tempom k odporúčenej hodnote*“ (Lacina, 2007a, s.236)“ (EMI, 1998; European Commission, 1998).

2.8. Estónsko na ceste do EMU

Aj napriek tomu, že Estónsko zasiahla v rokoch 2007 – 2009 výrazná recesia, rozhodlo sa prijať spoločnú európsku menu, čo sa jej aj podarilo, a od 1. 1. 2011 sa stalo súčasťou eurozóny. Parita estónskej koruny a eura bola ukotvená na hodnotu 15, 6466 korún za euro.

Miera inflácie v Estónsku bola v uplynulom období veľmi turbulentná a v roku 2008 dosiahla najvyššiu úroveň a to 10,6 %, predovšetkým v dôsledku rastu miezd, ale aj konsolidačných opatrení vlády. V referenčnom období sa inflácia meraná indexom HICP pohybovala na úrovni -0,7 %, čo je výrazne menej ako stanovená referenčná hodnota na úrovni 1 % a Estónsko teda toto konvergenčné kritérium splnilo. ECB vo svojej

konvergenčnej správe však vyslovila obavy v súvislosti s udržateľnosťou inflačnej konvergencie a v budúcnom vývoji predpokladala jej nárast. Estónsko je jedna z mála európskych krajín, ktorá až do roku 2007 hospodárila s prebytkami. V referenčnom roku 2009 dosiahlo Estónsko deficit 1,7 %. Toto kritérium bolo výrazne lepšie ako referenčná hodnota a tak isto sa hospodárska kázeň preukázala aj pri treťom kritériu, kedy hrubý verejný dlh verejnej správy tvoril len 7,9 % HDP. V oblasti kritéria hodnotiaceho dlhodobé úrokové sadzby, nebolo možné stanoviť optimálne referenčné kritérium, z dôvodu nedostatočnej rozvinutosti dlhopisového trhu a nízkeho verejného dlhu a teda nebolo možné vytvoriť relevantný ukazovateľ. Od 28. 6. 2004 Estónsko začalo pôsobiť v rámci ERM II a teda splnilo všetky požadované kritériá. Pred vstupom musel Estónsky parlament ešte schváliť novelu zákona Eesti Pank a zrušiť dva zákony: menový zákon a zákon o bezpečnosti estónskej koruny, ktoré znemožňovali vstup do ESCB a prijatie eura (ECB, 2010; European Commission, 2010).

2.9. Pozícia krajín v Európskej únii

Belgicko je klasickou jadrovou ekonomikou Európskej únie. Je zakladateľskou krajinou všetkých spoločenstiev, z ktorých sa Európska únia sformovala, a taktiež jedným z prvých účastníkov, ktorý prijali spoločnú menu. Jeho ekonomický výkon meraný HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily, patrí k nadpriemerným v Európskej únii a v roku 2011 presahoval priemer o 8 %. Na celkovom HDP, vytvorenom Úniou, sa v roku 2012 podieľalo 2,9 %.

Jeho hlavné mesto Brusel je sídlom Európskej komisie, Európskeho parlamentu aj Rady európskej únie, z čoho Belgicku plynú nemalé finančné prostriedky. V Európskom parlamente Belgicko zastupuje 22 členov a počet jeho hlasov v Rade EU je 12. V Komisií ho háji Karel De Gucht, ktorý je komisárom pre obchod.

Belgicko je pri ignorovaní administratívnych nákladov (približne 4,603 miliardy eur) voči európskemu rozpočtu čistým platcom. Do rozpočtu v roku 2011, prispelo čiastkou 3,346 miliardy eur z vlastných zdrojov a zároveň na clách vyzbieralo 2,11 miliardy eur, z čoho si 25 % mohlo nechať ako administratívne náklady. Z prostriedkov, ktoré z rozpočtu prijíma, dáva najväčšiu položku, a to 1,04 miliardy na vedu a výskum a 0,713 miliardy na poľnohospodárstvo (European Commission, 2012).

Estónsko sa k Európskej únii pripojilo v rámci najväčšieho rozšírenia, v rámci tzv. Luxemburskej skupiny, a v súčasnosti je poslednou krajinou, ktorej sa podarilo pripojiť ku krajinám používajúcim euro ako národnú menu. Jej hospodársky výkon, meraný v HDP na

obyvateľa, v parite kúpnej sily za priemerom značne zaostáva a v roku 2011 sa nachádzal na 67 % priemeru Únie, no má stúpajúcu tendenciu. Na celkovom HDP Únie sa podieľalo iba 0,1 %.

Estónske zastupiteľstvo v parlamente tvorí 6 poslancov a v Rade európskej únie má 4 hlasy. Estónsky komisár spravuje oblasť dopravy a je ním Siim Kallas.

Voči rozpočtu Únie vystupuje ako čistý príjemca a jeho príjmy (504,7 miliónov eur) prevyšovali jeho príspevky do rozpočtu viac ako trikrát. Najväčšiu časť príjmov získava z kohézneho a štrukturálneho fondu (European Commission, 2012).

2.10. Zhrnutie kapitoly

V prvých podkapitolách bol popísaný priebeh, ktorým si Estónsko a Belgicko museli prejsť, kým sa hospodársky osamostatnili a mohli sa plnohodnotne zapojiť do integračného procesu, respektíve mohlo dôjsť k začatiu integračného procesu.

Následne bol v historických súvislostiach priblížený vývoj ktorý zachytával vznik Európskej únie a smeroval k vytvoreniu HMÚ, spolu s definovaním Maastrichtských konvergenčných kritérií, ako podmienok pre vstup do HMÚ.

Na základe konvergenčných správ EMI, Európskej komisie a ECB hodnotiacich obe krajiny rok pred zapojením sa do jednotnej menovej oblasti, bolo potvrdené nie úplne dôsledné plnenie fiškálnych kritérií Belgicka a obava o udržanie ich fiškálnej pozície v oblasti udržateľnosti verejného dlhu. Pri Estónsku správy potvrdili plnenie všetkých kritérií aj napriek turbulentnému obdobiu a nahromadeným nerovnováham, ktoré hodnotiacim správam predchádzali.

Posledná podkapitola stručne zhrnula ekonomickú výkonnosť porovnávaných krajín a ukázala ich pozície k rozpočtu Európskej únie. Z tejto kapitoly plynie, že hospodársky výkonnejšie Belgicko bolo bez administratívnych nákladov podporovateľom kohézie a je čistým platcom v pozícii k spoločnému rozpočtu. Estónsko je naopak čistým príjemcom a za priemernou ekonomickou výkonnosťou Európskej únie výrazne zaostáva.

3. Teoretické vymedzenie porovnávaných ukazovateľov

Zámerom tejto kapitoly bude teoreticky vymedziť, popísať a konkretizovať ukazovatele, ktoré sa stanú predmetom nasledujúcej komparácie.

Dôraz je v práci venovaný na verejný dlh, preto boli zvolené také ukazovatele, ktoré reflektujú vývoj fiškálnej nerovnováhy.

3.1. Teoretické prístupy hospodárskych politík k fiškálnej nerovnováhe

Otázka zásahu štátu do hospodárskeho diania patrí už od nepamäti medzi najrozporupľnejšie a mnohokrát sa jednotlivé prístupy diametrálne odlišujú. Z toho automatický vyplýva aj rozpor pri preferenciách veľkosti verejného sektora a možnosti deficitného rozpočtu.

3.1.1. Merkantilisti

V tomto hospodársko - politickom smere prevládali silné tendencie k intervencii štátu v podobe množstva ochranných a regulačných praktík. Mnohí autori tohto smeru nevideli v domácom zadlžení problém, pretože sa domnievali, že je to ako keby „pravá ruka dĺžila ľavej“. Patrí k nim napríklad Pintus a Concordet.

3.1.2. Klasická politická ekonómia

Pre klasickú politickú ekonómiu, založenú na „neviditeľnej ruke trhu“ a Sayovom zákone, ktorý predpokladá, že „každá ponuka si vytvorí rovnako veľký dopyt“, bolo typické, že sa snažila obmedziť úlohu štátu len na ochrannú, obrannú a udržiavanie a na budovanie a udržiavanie verejnej práce, diel a niektorých inštitúcií (Kliková, Kotlán, 2006).

Z vyššie uvedeného logický vyplýva, že klasická politická ekonómia nepovažovala deficitný rozpočet za prospešný. A. Smith videl potrebu pre deficitné financovanie jedine v období vojny, avšak dodal, že tento deficit by mal byť financovaný z daní, ktoré preňho znamenali stiahnutie prostriedkov z oblastí, ktoré boli využité na zamestnávanie neproduktívnych pracovných síl a štátnu pôžičku chápal ako zníženie kapitálových zdrojov štátu (Smith, 2001).

Ďalší významný teoretik tejto školy D. Ricardo prispel k teórii verejného dlhu tzv. teorémou ricardiánskej ekvivalencie. Ta pojednávala o tom, že pri deficitnom rozpočte poplatník v podstate úročil svoju budúcu daňovú kapacitu, čo malo v konečnom dôsledku

znižiť jeho blahobyt. Presne ako v prípade, kedy by bol rozpočet vyrovnaný zvýšením dani. Na základe toho, Ricardo vyslovil hypotézu, že zvýšenie vládnych výdajov bude motivovať ľudí k zníženiu spotreby. Úroky z tohto nakumulovaného dlhu nechápal ako dodatočnú záťaž, ale ako transfer medzi generáciami (Pravda, 1980).

3.1.3. Keynesiánsky prístup

Zrod tohto druhu hospodárskej politiky je úzko spätý s „Veľkou hospodárskou krízou“ v 30. rokoch 20. storočia. Učenie J. M. Keynesa mu vynieslo štatút „otca“ hospodárskej politiky a je považované, ako píše Kliková a Kotlán za: „*za skutočný zrod hospodárskej politiky (2006, s. 68).*“ Toto učenie prinieslo prevratný, dovtedy zamietaný pohľad, na štátny rozpočet ako hlavný nástroj usmerňovania a stabilizácie ekonomického cyklu z krátkodobého hľadiska.

Keynesiánske učenie skúmalo úlohu štátu pri makroekonomickej regulácii. Opieralo sa o tézu zlyhania trhu a nutnosti zásahu „neviditeľnej ruky štátu“, ktorá by dopĺňala „neviditeľnú ruku trhu.“ J. M. Keynes odmietol Sayov zákon, ktorý orientoval ekonomiku na ponukovú stranu, a sám vypracoval teóriu efektívneho dopytu. Tá prezentovala, že nedostatočne efektívny dopyt obmedzuje úroveň produkcie, čoho dôvodom je pokles príjmov účastníkov hospodárskeho života a nezamestnanosť (Halásek, 2012).

Keynesiánske učenie predpokladá, že pri neúplnom využití disponibilných zdrojov, musí štát vykonať intervenciu s prechodným deficitným financovaním štátneho rozpočtu. Táto fiškálna expanzia má za následok rast výdajov štátneho rozpočtu, použitých na financovanie verejných investícií, subvencií alebo transferových platieb a tým prispieva k rastu agregátneho dopytu. Fiškálna expanzia môže byť uskutočnená aj cez príjmovú stranu rozpočtu a to znížením dani. V období konjunktúry by mal proces prebiehať zase opačne. Dane by mali rásť, čo by kompenzovalo deficit minulých rokov a pomohlo pri tvorbe rezerv potrebných pre budúce intervencie (Holman, 2005).

Pri praktickej aplikácii hospodársky prístup zaznamenal počiatočné úspechy prezentované poklesom nezamestnanosti, no ako ozrejmuje Kliková a Kotlán: „*praktická aplikácia spomínaných princípov priniesla vo svojom dôsledku nekontrolovateľný rast vládnych výdajov, ktoré neboli kryté príjmami, a tým došlo k rozsiahlym deficitom a štátnym dlhom (2006, s. 69).*“ Politika so sebou tiež priniesla inflačné tlaky v dôsledku emisie peňazí ako zdroja lacného úveru a stagnácií v dôsledku prehriatia sa ekonomiky (Kliková, Kotlán, 2006).

3.1.4. Neoklasická škola

Neoklasické učenie, ako poznamenáva Halásek: „predstavuje zatiaľ jediné ucelené učenie, ktoré dokázalo odpovedať na otázky súvisiace s kritickou analýzou verejnej (štátnej, netržnej) ekonomiky (2012, s. 9).“ Jeho základným kritériom je maximálna efektívnosť, ktorá predpokladá, že všetky ekonomické subjekty sa správajú ekonomicky a sa snažia tak maximalizovať svoj blahobyť.

Charakteristickým rysom bol záujem o tržnú rovnováhu: národné hospodárstvo bolo rozdeľované na menšie trhy, ktoré vlastnými silami smerovali k rovnováhe. Ďalším špecifikom bolo odmietanie zásahov štátu do ekonomiky, ktorými znižuje nezamestnanosť, alebo podporuje rast, pretože neoklasici neverili v schopnosť vlády úspešne riešiť hospodársky vývoj a predpokladali, že samotné zvyšovanie peňažnej ponuky nevedie k rastu hrubého národného produktu (Kliková, Kotlán, 2006).

Robert Barro obnovil myšlienku vyjadrenú Davidom Ricardom v teórii ricardiánskej ekvivalencie a zlúčil ju s teóriami racionálnych očakávaní a teóriou životných cyklov. Vytvoril tak Ricardovu – Barroovu teóriu. Teória životných cyklov predpokladá, že človek si počas svojho života svoj dôchodok rozkladá tak, aby eliminoval nadmerné výkyvy v celoživotnom toku spotreby. Ak však očakáva, že zvýšenie štátneho dlhu bude v budúcnosti kompenzované nutnosťou zvýšiť dane, zníži svoju spotrebu, ktorú premení na úspory. Barro sa týmto snažil objasniť klasickú teóriu, ktorá predpokladala, že zvýšenie rozpočtového schodku má za následok zníženie národných úspor. Barro však predpokladá, že síce dôjde k zníženiu verejných úspor, ale tie budú vyvážené znížením súkromnej spotreby a teda súkromnými úsporami. Záver Barroovej teórie je teda jasný: „schodky verejných rozpočtov vytesňujú spotrebu“ píše Holman (2010, s. 389). Obecne je teda možné podľa tejto teórie konštatovať, že rozpočtové schodky nezvyšujú spotrebu, ale menia jej štruktúru.

3.2. Rozpočtový deficit (krátkodobá fiškálna nerovnováha)

Fiškálnu nerovnováhu chápeme ako: „*nesúlad medzi objemom reálne získaných a použitých verejných prostriedkov*“ tvrdí Dvořák (2008, s. 49). Krátkodobá fiškálna nerovnováha je charakterizovaná obecné ako rozpočtový deficit. V určitých obdobiach je nevyhnutná a občasné rozpočtové deficity nemusia znamenať vážnejší ekonomický problém. Jedná sa o prípady, kedy sa deficity objavujú vplyvom nečakaných asymetrických šokov.

Rozpočtovou nerovnováhou môžeme nazvať aj rozpočtový prebytok. Tento jav sa v súčasnosti vyskytuje len zriedkavo. Rozpočtový prebytok je stav, kedy príjmy, ktoré plynú

do verejných rozpočtov, prevyšujú výdaje, ktoré boli z týchto rozpočtov vynaložené. Ušetrené, alebo nepoužité príjmy sú obvykle uchovávané v podobe rezerv, alebo použité na splácanie už existujúcich dlhov minulých období. Jednoznačné určenie pozitívnosti rozpočtových prebytkov je však veľmi ťažko hodnotiteľné, nakoľko môžu byť založené na vytesnení produktívnych investícií z verejného sektora na úkor neproduktívnych a produktivnosť verejných investícií je tiež veľmi ťažko merateľná (Peková, 2008).

O deficite hovoríme v prípade, keď verejné príjmy nedosahujú výšku verejných výdavkov. Pri skúmaní je dôležité prihliadať na dobu jeho vzniku a faktory, ktoré ovplyvnili jeho výšku. Rozpočtový deficit môže vzniknúť pred zahájením rozpočtového obdobia, počas ale aj po ukončení. Napriek tomu že sa vláda rozhodne schváliť na začiatku rozpočtového obdobia vyrovnaný rozpočet, nie je neobvyklé, že na konci vykáže rozpočet deficit alebo prebytok. Skladba rozpočtu je totižto založená na predpokladoch budúceho vývoja hospodárstva a to môže byť ovplyvnené exogénnymi, ale aj endogénnymi vplyvmi. Taktiež v priebehu plnenia rozpočtového obdobia nedochádza k rovnomernému plneniu rozpočtového cieľa v dôsledku sezónnych výkyvov. Najdôležitejšie je preto saldo na konci rozpočtového obdobia, ako obraz skutočného hospodárenia štátu za uplynulé obdobie (Dvořák, 2008).

Z časového hľadiska rozpočtové deficity rozlišujeme ako deficit krátkodobý (alebo tiež sezónny), výsledný a dlhodobý tzv. chronický. Krátkodobý sezónny deficit je bežným javom, kedy sa nesúlad príjmov a výdavov objavuje v súlade s prebiehaním zmien počas rozpočtového obdobia. Z faktického hľadiska sa nedá považovať ani za nerovnováhu pre jeho dočasný charakter. Výsledný rozpočet vykazuje saldo na konci rozpočtového obdobia a je obrazom hospodárenia za uplynulé obdobie. Dlhodobý chronický deficit je taký, ktorý sa objavuje v priebehu viacerých po sebe idúcich období. Pri dlhodobom sa môže delenie ešte spresniť na strednedlhé (do 5 po sebe nasledujúcich rokov) a dlhodobé (chronické nad 5 po sebe nasledujúcich rokov). Dlhodobé deficity znamenajú pre fiškálnu rovnováhu najväčší problém, pretože sa odzrkadľujú vo verejnom dlhu (Ochrana, Pavel, Vítek, 2010).

3.2.1. Primárny a celkový rozpočtový deficit

V nadväznosti na hospodárenie minulých vlád odlišujeme deficit primárny a celkový. Primárnym, alebo tiež operatívnym deficitom, rozumieme taký deficit, ktorý je vykazovaný za jedno rozpočtové obdobie a vo svojej konečnej podobe je očistený od úrokov z verejného dlhu. Takýto deficit teda slúži ako ukazovateľ čistého hospodárenia vlády v danom rozpočtovom období. Tým, že nezohľadňuje úroky z verejného dlhu, podáva pohľad na

aktuálnu fiškálnu pozíciu a nezohľadňuje deficity minulých vlád, alebo minulých rozpočtových období.

Skutočný deficit je v podstate primárny deficit, ku ktorému sú pripočítané aj úroky z období minulých. Úroky v rozpočtovej skladbe predstavujú mandátové výdaje, ktoré odrážajú hospodárenie minulých vlád a na ich výšku nemá súčasná vláda vplyv (Dvořák, 2008).

3.2.2. Štrukturálny (aktívny) a cyklický (pasívny) rozpočtový deficit

Štrukturálny deficit Izák charakterizuje ako: „*deficit ktorý ostáva po separovaní vplyvu hospodárskeho cyklu* (2005, s. 183).“ Môžeme tiež povedať, že je to deficit, ktorý je plne v kompetencii vládnych rozhodnutí. Dôvody jeho vzniku sú aktívne rozhodnutia vlády, ktoré spôsobia buď pokles rozpočtových príjmov, alebo rast verejných výdajov. Takéto opatrenia môže vláda prijať napríklad v snahe rozložiť daňovú záťaž pri budovaní nákladného verejného projektu, alebo pri vyrovnávaní krátkodobého cyklu expanzívnou fiškálnou politikou. Dvořák uvádza, že deficit je: „*v praxi veľmi často prejavom vládneho populizmu* (2008, s. 56).“

Cyklický, alebo tiež pasívny deficit, „*vzniká automaticky ako výsledok priebehu hospodárskeho cyklu*“ tvrdí Izák (2005, s. 183). Plyní z nevyužitých výrobných kapacít v dobe krízy. Pre rozpočet znamená buď pokles príjmov v dôsledku krachu firiem, zníženia miezd, alebo rastúcej nezamestnanosti, alebo nárast výdajov použitých na fiškálnu expanziu. V praxi zvyčajne prebiehajú oba javy súčasne. Jeho príčinou môže byť aj akýkoľvek iný exogénny faktor napríklad cenový šok, alebo záplavy. Tieto faktory nepôsobia permanentne.

3.2.3. Dôsledky rozpočtového deficitu

Dôsledky rozpočtového deficitu sú rozdelené na dva typy: finančné a makroekonomické. Finančné dôsledky môžu z krátkodobého hľadiska zmäknúť vládne rozpočtové obmedzenia, ale samozrejme záleží na okolnostiach, pri ktorých vláda musela tieto obmedzenia urobiť. Za pozitívne sa považuje napríklad rozloženie vplyvu asymetrického šoku alebo pri financovaní efektívneho (ziskového) projektu.

Z dlhodobého hľadiska sú dôsledky prevažne negatívne, pretože deficit musí byť nejakým spôsobom krytý a to sa premietne do zvýšených nákladov na obsluhu dlhu v podobe úrokov, v extrémnych prípadoch aj do zvyšujúcej sa úrokovej sadzby, alebo do nárastu inflácie pri monetizácii dlhu (Peková, 2008).

Makroekonomické dôsledky ako udávajú Ochrana, Pavel a Vítek: „*znamenajú hodnotenie toho, ako sa deficit verejných rozpočtov prejaví na zmene HDP, v zmene inflácie, nezamestnanosti, či platobnej bilancie (2010, s. 142).*“ Makroekonomická stopa, ktorú zanechá je odvodená predovšetkým od spôsobu akým deficit vznikol a akým spôsobom je financovaný.

3.2.4. Spôsoby financovania

Dlhové financovanie znamená, že si vláda pomocou emitovania vládnych dlhopisov, požičiava od domácich, alebo rezidentných subjektov. Prejavom takéhoto financovania je nárast domáceho verejného dlhu, alebo zahraničného dlhu. Ak si štát požičiava v domácej ekonomike, tak znižuje domáce úspory, čím znižuje spotrebu (Dvořák, 2008).

Zvláštnym prípadom financovania je úver od centrálnej banky. Tá má dva spôsoby ako takéto financovanie sprostredkuje. Jednou z možností je priamy úver a druhou je kúpa dlhopisov priamo na prvotnej aukcii. Pri takomto spôsobe krytia nevzniká dlhová záťaž, ale narastá pri ňom peňažná báza, čoho dôsledkom je možný inflačný tlak (Izák, 2005).

Poslednou možnosťou krytia dlhu je výnos z predaja aktív. Tento spôsob krytia je však veľmi obmedzený a vhodný len na jednorazové oddĺženie (Ochrana, Pavel, Vítek, 2010).

3.3. Verejný dlh (dlhodobá fiškálna nerovnováha)

„Verejný dlh je súhrnom pohľadávok ostatných ekonomických subjektov voči štátu, obciam, regiónom a pod., bez ohľadu na to, či vznikli tieto pohľadávky rozpočtovou cestou, alebo inak“ definuje Halásek (2012, s. 66). Verejný dlh je označením, respektíve vyústením dlhodobej fiškálnej nerovnováhy. Verejný dlh je tiež označením tej časti záväzkov, v ktorých na strane dlžníka vystupuje štát. Presnejšie tento vzťah definuje Dvořák: „verejný dlh predstavuje pohľadávku voči súčasnej aj budúcej daňovej povinnosti obyvateľstva (2008, s. 79).“ Prehľadnosť tohto dlhu je malá aj z dôvodu veľmi ťažkého vyvodenia zodpovednosti, voči tomu, kto ho nakumuloval napriek tomu, že náklady za jeho splatenie nesie celá spoločnosť.

Do verejného dlhu môžeme teda zahrnúť: dlh centrálnej vlády, dlh miestnej správy a samosprávy a dlhy mimorozpočtových fondov. Prvé dve zložky sa dohromady nazývajú dlh centrálnej vlády v širšom ponímaní (Halásek, 2012).

3.3.1. Čistý a hrubý dlh

Tak ako pri všetkých subjektoch aj pri štáte platí základné rozdelenie dlhu na hrubý a čistý. Hrubý dlh predstavuje celkový objem záväzkov štátu a neprihliada na objem jeho pohľadávok. Klasicky sa takto vykazuje vo väčšine medzinárodných štatistík. Pod pojmom čistý dlh rozumieme všetky záväzky štátu, ktoré sú znížené o pohľadávky. Vykazovanie čistého dlhu naráža na bariéry ocenenia pohľadávok a ich spôsobilosť a odrátanie. Je ním však možné lepšie vykázat pozíciu vlády. K medzinárodnému porovnaniu sa najčastejšie používa tzv. ukazovateľ dlhovej kvóty, ktorý predstavuje podiel hrubého verejného dlhu na HDP (Ochrana, Pavel, Vítek, 2010).

3.3.2. Štátne dlhopisy

V súčasnej dobe prebieha v oblasti verejného zadlženia vo svete výrazná tendencia k sekuritizácii. Pod týmto pojmom chápeme prevod verejného dlhu z formy priamych úverov do formy vládnych dlhopisov.

Verejný dlh má tradične podobu obligácií (vládnych dlhopisov). Ich držiteľ je v pozícii veriteľa a štát je jeho dlžníkom. Štátne dlhopisy sú cenné papiere ponúkané na pravidelných aukciách. Po primárnej emisii môžu byť ďalej predávané ako štandardný produkt, s ktorým je možné obchodovať na kapitálovom trhu (Dvořák, 2008).

Štátne dlhopisy je možné členiť podľa doby splatnosti na:

- krátkodobé (bills) – sú štátne dlhopisy so splatnosťou do jedného roku; v Českej republike sú nazývané aj „pokladničné poukázky“, splatné v lehote 13, 26, 39 a 52 týždňov
- strednodobé (notes) – doba splatnosti je u nich 1 až 10 rokov
- dlhodobé (bonds) – s dobou splatnosti dlhšou než 10 rokov
- večné (perpetual bonds) – majiteľ v takomto prípade dostáva iba úroky bez práva na splatenie nominálnej hodnoty; je to špecifický prípad emitovaný v Kanade a Veľkej Británii

3.3.3. Domáci a zahraničný dlh

Domáci, alebo vnútorný štátny dlh, je ten, ktorého držiteľom sú subjekty z domácej ekonomiky. Dvořák objasňuje, že: „domáci štátny dlh je výhodný tým, že nárast vládnych finančných pasív je kompenzovaný nárastom súkromných finančných aktív (2008, s. 88).“ Klasickými držiteľmi dlhu sú kapitálovo silné a dostatočne likvidačné inštitúcie ako

komerčné banky, poisťovne či investičné a poisťné fondy. Tieto inštitúcie využívajú časté daňové zvýhodnenie a dobré úročenie. Fyzické osoby sa vyskytujú len zriedkavo. Špecifické je v tomto Taliansko, ktoré emituje svoje dlhopisy v nižších nominálnych hodnotách a tak sú jeho dlhopisy dostupné aj pre obyvateľov (Peková, 2008).

Zahraničný, alebo vonkajší dlh, je dlh vlastnený zahraničnými subjektmi tzv. nerezidentmi. Proces, pri ktorom sa domáci dlh dostáva do rúk nerezidentov, sa nazýva externalizácia štátneho dlhu. Pri externalizácii dochádza k odlivu príjmu do cudziny cez úrokové platby. To sa prejaví na zhoršení finančného účtu platobnej bilancie a na zhoršení čistej investičnej pozícií krajiny. Zároveň však znamená príliv zahraničného kapitálu. Tento jav je pozitívny ak domáca ekonomika nemá dostatok vlastných úspor a zahraničný kapitál bude použitý na realizáciu efektívnej verejnej investície. Ochrana, Pavel a Vitek poukazujú nato, že: „zahraničné zadĺženie vyvoláva tzv. vynútenú aktivizáciu obchodnej bilancie, úroky sú splácané v cudzej mene, čo vyvoláva tlak na prebytok obchodnej bilancie: Hovorí sa o percente importu pohlteneho úrokmi z verejného dlhu (2010, s. 146).“

Optimálny pomer medzi vnútorným a vonkajším dlhom neexistuje, ale obecné platí, že pomer v prospech zahraničného zadĺženia prevláda u rozvojových zemí v ktorých chýba domáci kapitál a u vyspelých ekonomík je situácia opačná, a teda prevláda vnútorné zadĺženie, pretože pozícia domáceho kapitálu je dostatočná.

„Za zahraničný dlh môžeme považovať aj objem verejného dlhu, ktorý je denominovaný v zahraničnej mene“ konštatuje Dvořák (2008, s. 89). Rozhodnutie o tom v akej mene bude dlh denominovaný má ďalekosiahle makroekonomické dôsledky a samozrejme má aj obrovský vplyv na dlhodobú finančnú stabilitu. Veľká väčšina dlhu menších, rozvojových a tranzitívnych ekonomík je denominovaná v jednej zo svetových mien z dôvodu nízkej kredibility domácej meny a v dôsledku jej kolísavosti. Je to vplyvom zahraničného dopytu, ktorý vyžaduje denomináciu meny v niektorej zo svetových mien, aby kurzové riziko prešlo na emitenta. Pri nadmernom zahraničnom zadĺžení a prípadnej neočakávanej depreciácii, môže dôjsť k neschopnosti dlh splácať.

3.3.4. Faktory ovplyvňujúce verejný dlh

Faktory podieľajúce sa na zmenách môžeme rozdeliť do piatich základných kategórií. Sú to: ekonomická situácia danej zeme, politická situácia, nastavenie fiškálnych pravidiel, nastavenie sociálnej politiky a demografický vývoj.

Medzi faktory v ekonomickej oblasti, ktoré najvýraznejšie ovplyvňujú verejný dlh sú: tempo rastu reálneho HDP, miera nezamestnanosti a výška úrokovej sadzby. Rastúca nezamestnanosť znižuje príjmy o odvody za zamestnancov a spôsobuje tlak na výdajovú stránku, cez ktorú putuje podpora v nezamestnanosti. Výška úrokovej sadzby má vplyv na mandátové výdaje v podobe úroku (Ochrana, Pavel, Vitek, 2010).

Faktor politickej situácie súvisí s vývojom politického cyklu. Pravidlom býva, že v období pred voľbami dochádza v oblasti verejných rozpočtov k tlaku, ktorý pôsobí na rast verejných výdavkov a tým vzniká deficit.

Nastavenie fiškálnych pravidiel má významný vplyv na medze, v ktorých sa môže deficit pohybovať. Podmienky, pri ktorých budú pravidlá úspešné, Ochrana, Pavel a Vitek nastavujú nasledovne: *„je potrebné, aby sa vyznačovali týmito rysmi: boli definované jednoznačne, záväzne (v ústave či inom zákone, medzinárodnej dohode), umožňovali verejnú kontrolu a sankciu za neplnenie (2010, s. 146).“*

3.3.5. Príčiny vzniku dlhu

Príčiny vzniku sú trojakého charakteru: rozpočtové, mimorozpočtové a financovanie veľkých investičných projektov.

Rozpočtové sú v kompetencii verejnej správy. Patria sem deficity verejných rozpočtov a deficity mimorozpočtových fondov, ktoré sa nachádzajú v rozpočtovej sústave, respektíve salda na konci rozpočtového obdobia.

Mimorozpočtovými príčinami sa rozumejú situácie, pri ktorých štát preberá na seba záväzky iných subjektov, alebo im musí dodávať finančné prostriedky. Jedná sa napríklad o sanáciu bank.

Verejné investície sú také, ktoré je nutné zrealizovať v krátkodobom horizonte a štát nie je schopný zabezpečiť na ne investície. Napríklad opravy po nečakaných záplavách.

3.3.6. Dôsledky verejného dlhu

Dôsledky verejného dlhu sú dvojakého charakteru a je nutné ich odlišiť. Z prvého hľadiska je hodnotené aké dôsledky má vplyv na systém verejných financií a z druhého ako vplýva na reálnu ekonomiku.

Na systém verejných financií má verejný dlh dvojaký účinok. Jedná sa o účinok rozpočtový a účinok fiškálny.

Negatívny rozpočtový dôsledok svedčí o obojstrannosti negatívneho vzťahu medzi verejným dlhom a rozpočtovým deficitom. Na jednej strane je rozpočtový deficit hlavnou zložkou, ktorá navršuje verejný dlh, no ten spätným pôsobením komplikuje budúcu rozpočtovú situáciu, pretože úroky z verejného dlhu sú zložkou výdavkov rozpočtu. V súčasnosti patria úroky v mnohých krajinách k najdynamickejšie rozvíjajúcim sa zložkám rozpočtových výdavkov a tak Dvořák konštatuje, že: „*dochádza ku spätnému prepojení rozpočtového a dlhového problému* (2008, s. 126).“ Hrozí preto, že mnohé krajiny sa dostanú do bludného kruhu v ktorom budú deficitné výdavky zvyšovať verejný dlh a úroky z tohto dlhu späť výdavky a situácia môže dospieť až do štádia opísaného Dvořákom:

„pri nulovom primárnom deficite, či dokonca primárnom prebytku, celkový deficit vplyvom úrokov z verejného dlhu ďalej rastie

relatívna váha verejného dlhu sa kontinuálne zvyšuje dokonca aj v situácii útlmu pôsobenia exogénnych faktorov s negatívnym fiškálnym vplyvom (2008, s. 126).“

Môže teda nastať situácia, kedy vláda stráca kontrolu nad fiškálnou politikou a napriek vyrovnaníu krátkodobej nerovnováhy nedokáže dostať pod kontrolu kontinuálne sa zvyšujúci verejný dlh ako podiel na HDP.

Negatívny fiškálny dôsledok, je logickým vyústením rozpočtového negatíva. Verejný dlh ako vstavaný destabilizátor spôsobujúci tlak na výdavkovú časť rozpočtu cez narastajúce úroky, obmedzuje pôsobnosť vlády a tá nemôže plnohodnotne použiť fiškálnu expanziu v situácii, kedy si to exogénne faktory, alebo hospodársky cyklus vyžadujú.

Makroekonomické dôsledky verejného dlhu sú predmetom mnohých empirických štúdií, ktoré sa navzájom nepodporujú a nakoľko nie sú vymedzené jasné závery, negatívne, alebo pozitívne ovplyvnenie vybraného ukazovateľa je iba hypotézou. Dôležité je však dbať aj na dôsledne vymedzenie iných charakteristík ako len veľkosť. Napríklad vplyv verejného dlhu na investičnú pozíciu krajiny je zásadne ovplyvnený tým, či je dlh vlastnený rezidentom, alebo nerezidentom (Dvořák, 2008).

3.4. Mechanizmy prevencie a nápravy nerovnováhy v EU

Zdravý a transparentný verejný sektor je pre udržanie integračného zoskupenia a rast nevyhnutný. O to viac to platí v prípade HMÚ, ako menovej únie bez centrálnej fiškálnej authority. V rámci snahy o konsolidáciu a udržanie stabilných verejných financií, boli zavedené viaceré opatrenia.

3.4.1. Pakt stability a rastu

Pakt stability a rastu vznikol ako ochranný a opravný mechanizmus, ktorý mal zastúpiť a zaručiť dodržiavanie fiškálnych konvergenčných kritérií. Pre krajiny, ktoré sa úspešne pripojili k HMÚ, sa stal mantinelom deficitnej fiškálnej politiky. Dohliadal na zachovanie fiškálnej disciplíny členských krajín HMÚ potom, ako splnili podmienky pre vstup.

Najväčším bojovníkom o vytvorenie určitého právneho rámca, ktorým by sa riadila fiškálna politika po vstupe do HMÚ, sa stalo Nemecko. Spolu s Holandskom mali obavu, že potom ako stredomorské krajiny úspešne prejdú konvergenčnými previerkami, stratia záujem o stabilné fiškálne prostredie a ohrozia tak stabilitu a silu spoločnej meny. Hlavnou podmienkou Nemecka bolo to, aby bola jasne stanovená horná hranica verejného deficitu, ktorá by nebola prekročená v žiadnej fáze hospodárskeho cyklu. Nemecko tiež navrhovalo, aby boli zavedené sankcie za prekročenie tejto hranice. Kompromisný návrh prepracovaný Komisiou sa stal platným v lete 1997 pod názvom Pakt stability a rastu (Lacina, 2007).

Formálne sa Pakt stability a rastu skladal z 3 častí:

Dohody Európskej rady k Paktu stability a rastu zo 17. júna 1997 a z dvoch nariadení:

Nariadenie (ES) č. 1466/97 o posilnení dohľadu nad stavmi rozpočtov členských štátov a o dohľade nad hospodárskymi politikami a ich koordinácii (preventívna časť);

Nariadenie (ES) č. 1467/97 týkajúce sa zavedenia postupu pri nadmernom deficite, teda ak rozpočtový deficit členského štátu prekročí referenčný prah stanovený na 3 % hrubého domáceho produktu (nápravná časť)

Tieto tri dokumenty presne popísali, ako malo prebiehať formálne fungovanie Paktu. Hlavné pasáže dokumentov vyčlenili Komisiu ako iniciátora a kontrolóra predkladajúceho správy pri prekročení, alebo plánovanom prekročení referenčného kritéria deficitu verejných financií o 3 % HDP. Rozhodujúcu právomoc nechali v rukách štátov zastúpených Radou v zložení ministrov hospodárstva a financií (ECOFIN). Ta podávala odporúčenia a rozhodovala o sankciách. Štáty boli poverené v rámci prevencie každoročne podávať stabilizačné, alebo konvergenčné programy, v závislosti na členstve v HMÚ. Tieto správy boli preskúmané Komisiou a Radou. Jednalo sa o komplexný dokument predložený vládou ktorý: *„obsahoval strednodobý cieľ vládnej fiškálnej pozície konzistentnej s cieľom vyrovnaného či prebytkového rozpočtu a tiež trajektórie vedúce k tomuto cieľu spoločne so súvisiacimi makroekonomickými predpokladmi“* dopĺňa Dědek (2008, s. 169).

V procese nadmerného schodku sa postupovalo nasledujúcim postupom: komisia zalarmovala Radu s podozrením na prekročenie a podala jej správu aj s odporúčením. Rada v trojmesačnej lehote návrh prehodnotila a vydala rozhodnutie. V prípade pozitívneho nálezu vydala rada členskému štátu odporúčenie a časový harmonogram jeho „ozdravného“ procesu. Ak štát nereagoval dostatočne intenzívne, alebo vôbec, Rada zverejnila odporúčania a adresovala výzvu na zavedenie opatrení. Ak štát neuposlúchol ani teraz, nastala tzv. sankčná procedúra s nasledujúcim priebehom: v prvom roku prekročenia deficitu štát skladá neúročené depozitum vo výške 0,2 % svojho HDP + 1/10 rozdielu medzi skutočným deficitom k HDP a limitnou hodnotou. V druhom roku sa výška depozita zvyšuje maximálne na 0,5 % HDP. V treťom roku, ak nedôjde k náprave, sa neúročené depozitum premieňa na pokutu v prospech spoločenstva. Ak bol schodok upravený, Rada svoje sankcie zrušila (Baldwin, Wyplosz, 2008).

V nasledujúcom období dochádzalo k mnohým porušeniam paktu. Jedno z najväčších bolo v roku 2002, kedy Komisia vydala návrh na začatie konania s Nemeckom, Francúzskom a Portugalskom. Týmto sa Komisia dostala do sporu s Radou, ktorá jej návrh neschválila. Paradoxnou situáciou bolo, že návrh Komisie na začatie zamietli samotní ministri krajín, ktoré porušovali pakt, zastúpený v Rade. Komické tiež bolo, že práve Nemecko, ktoré vytváralo najväčšie tlaky na vznik Paktu, bolo pár rokov po jeho vzniku najväčším kritikom a hriešnikom. Komisia sa preto obrátila na Európsky súdny dvor (Lacina, 2007).

Potom ako väčšina krajín porušovala dohodnutý Pakt, ale žiadna za to nebola sankcionovaná, došlo v roku 2005 k reforme. Jej cieľom bolo podporiť flexibilitu Paktu. Kritéria ostali nezmenené. Boli to: na deficit verejných financií na úrovni 3 % HDP a verejný dlh nemohol presiahnuť 60 % HDP. Reforma spočívala v prispôbovaní sa kritérií ak je to nevyhnutné. Štáty túto možnosť plne využívali a pakt tak mal viac menej len preventívnu úlohu. Pakt s väčšou citlivosťou reagoval na špecifické potreby jednotlivých krajín, čo značne oslabilo jeho nápravnú úlohu.

3.4.2. Six pack

Posledná reforma Paktu stability a rastu, známa ako balík šiestich legislatívnych aktov (tzv. six pack), vstúpila do platnosti 13. 12. 2011. Spory pri jeho vzniku sa viedli hlavne medzi Európskym parlamentom a zástupcami štátov. Jednalo sa o spor v bode, ktorý riešil problémy spojené s veľkosťou vplyvu na udeľovanie sankčných opatrení. Pred prijatím dlho

odporovalo aj Francúzsko, ktoré malo problém s časťou, ktorá umožňovala zastaviť návrh Komisie na opravný proces až väčšinovým uznesením Rady. Aktiváciou balíka sa sprísnil a posilnil Pakt stability a rastu a to po preventívnej aj nápravnej stránke. Jedná sa o 5 nariadení a o jednu smernicu, ktoré navrhla Komisia (Česká spořitelna, 2011a).

Prvé nariadenie (č. 1174/2011) prinieslo sprísnenie dohľadu nad „malou“ makroekonomickou nerovnováhou a zvýšenú prevenciu v podobe aktuálnych dát. Tieto dáta boli sledované a hodnotené desiatimi indikátormi, ktoré posudzovali nerovnováhy. Boli sprísnené podmienky pri odhalení štrukturálnych problémov. Prvý krok pri odstraňovaní zistených nerovnováh prebehol formou doporučení. Pri ich neakceptovaní mohla Rada, na podnet Komisie, zahájiť postup „pri nadmernej nerovnováhe“, pričom štátu hrozila pokuta vo forme úročeného vkladu vo výške 0,1 % HDP. Platnosť rozhodnutia nadobúdala vtedy, ak kvalifikovaná väčšina členov Rady (tzv. obrátenej väčšiny) nebola proti.

Ďalšie nariadenie (č. 1176/2011) sa opäť zameriava na zisťovanie nerovnováh, no jedná sa o „veľké“ nerovnováhy, ktoré by mohli viesť k takému makroekonomickému vývoju, ktorý by ohrozil jednu krajinu, alebo celú Úniu. Preventívnym opatrením je mechanizmus varovania vychádzajúci zo súboru ukazovateľov sledujúcich vonkajšie, vnútorné, ale aj nerovnováhy konkurencieschopnosti. Nápravné kroky pri riešení nerovnováhy sú totožné v postupe aj sume. Suma sa stáva pokutou, ak sa štátu dvakrát nepodarí predložiť uspokojujúcu správu konkretizujúcu návrhy na riešenie nerovnováh, alebo sa riešeniu bude vyhýbať.

Ďalšie nariadenie (č. 1175/2011 a č. 1177/2011) upravuje legislatívu nariadenia (č. 1466/97) zameraného na prevenciu a to o ustanovenia týkajúce sa dohľadu nad hospodárskymi politikami a ich koordinácie, stavmi rozpočtov a o ustanovenie postupu pri nadmernom schodku (Europskaunia, 2013).

Verejným financiám sa venuje nariadenie (č. 1173/2011) o účinnom presadzovaní rozpočtov. Oproti starému paktu sa výrazne zvýšila možnosť prinútiť štát prijať potrebné opatrenia a to už v preventívnej časti. Nový postup pri zistení nadmerného deficitu začína zistením prekročenia kritéria Komisiou. Táto následne poskytuje štátu súbor varovaní a doporučení na ich odstránenie. Po ich nedodržaní dáva Komisia odporúčenie Rade, aby prijala nápravné opatrenia. Po schválení odporúčenia bude štátu musieť štát v rámci podporného opatrenia previesť hotovosť vo výške 0,2 % HDP v podobe úročeného vkladu. A ak

neimplementuje potrebné opatrenia ktoré mu boli doručené bude táto pokuta rozdelená medzi krajiny, ktoré splňajú požadované kritéria (Česká spořitelna, 2011B).

3.4.3. Fiškálna zmluva

Touto zmluvou sa Európska únia rozhodla posilniť rozpočtovú disciplínu členských štátov. Vyjednaníu zmluvy predchádzali intenzívne vyjednávania. Veľmi kriticky sa k nej stavala Veľká Británia, no napriek tomu, dospelo vyjednanie o tomto Nemeckom projekte k úspešnému koncu a 2. 3. 2012 bola dosiahnutá zhoda 25 krajín z 27 o začatí fungovania tohto zväzku od 1. 1. 2013. Táto zmluva vznikla ako štandardná medzivládna dohoda a aj to bolo príčinou, že mnohé nečlenské krajiny vyjadrili pri rokovaní obavu s domnienkou, že sa EMU odkláňa od EU, pretože v súlade so zmluvou bolo vytvorené špeciálne inštitucionálne zázemie.

Na základe zmluvy sa vyčlenila skupina štátov, ktoré si stanovili prísne fiškálne kritéria ako základ konvergenie, ktoré sa pokúsia dodržiavať v strednodobom časovom horizonte. Jedná sa o kritérium dodržiavania štrukturálneho deficitu maximálne vo výške 0,5 % HDP. Ak má krajina dlh nižší ako 60 % HDP, má stanovené mäksie kritéria, ktoré jej povoľujú dosiahnuť štrukturálny deficit vo výške 1 % HDP (Břicháček, 2012).

Dohľad nad dodržiavaním týchto opatrení vykonávajú nezávislé fiškálne inštitúcie, zriadené jednotlivými štátmi na národnej úrovni, a Európsky súdny dvor. Ďalej je dodržiavanie ošetrené prvkom, o ktorom Korčok uvádza že: „*dôležitým operatívnym prvkom je zavedenie tzv. automatického korekčného mechanizmu, ktorý začne pôsobiť v prípade, že sa členský štát odkloní od svojho strednodobého fiškálneho cieľa, resp. od konsolidačného úsilia stanoveného záväzkami v procedúre nadmerného deficitu* (2012, s. 209).“ Rozpočtové pravidlá majú členovia zaviesť aj do svojich právnych rámcov, najlepšie ústavnou formou. Ak tak neučinia, hrozí im sankcia vo výške 0,1 % HDP, o ktorej garanciu sa stará Európsky súdny dvor. Táto sankcia bude následne vložená do fondu Európskeho stabilizačného mechanizmu, ak je postihnutá krajina členom eurozóny. V prípade, že členom nie je, čiastka pripadne do všeobecného rozpočtu EU (Korčok, 2012).

V zmluve sa štáty zaviazali aj k ďalším činnostiam, ktoré majú zabezpečovať stabilitu. Konkrétne ide o prísľub podpory návrhov Komisie v rámci procedúry nadmerného deficitu a to rezervnou kvalifikovanou väčšinou. Ďalšou činnosťou je koordinácia emisií národných dlhopisov jednotlivých krajín, ktorá má zabrániť situácii, kedy v jednom momente vykonáva emisiu viac krajín, a tým zabrániť možným negatívnym dopadom na ich cenu. Štáty

sa tiež dohodli na pravidelných stretnutiach tzv. eurosamitoch., ktoré budú mať za úlohu vyvinúť iniciatívu s cieľom do piatich rokoch implementovať časti zmluvy do primárneho práva Európskej únie (Tučník, 2012).

V konečnom dôsledku teda zmluva výrazne obmedzuje možnosti aktívnej fiškálnej politiky, čo zrejme obmedzí možnosti štátov pri boji so súčasnou stagnáciou, či recesiou a nezamestnanosťou. Na druhej strane, zabezpečenie dlhodobej stability verejných financií je z dlhodobého hľadiska dôležitejšie pre zabezpečenie zdravého hospodárskeho rastu.

3.5. Zhrnutie kapitoly

Fiškálna nerovnováha nebola celé obdobie klasickej politickej ekonómie v očiach teoretikov výraznejšie rozoberaná, nakoľko sa snažili moc štátu obmedziť a platilo tu tzv. „zlaté pravidlo“ vyrovnaného rozpočtu. Revolúcia nastala až v 30. rokoch 20. storočia s príchodom J. M. Keynesa. Ten začal využívať štátny rozpočet na stimuláciu agregátneho dopytu aj za cenu deficitu. Využívaný je dodnes, napriek tomu, že v značne zdeformovanej povahe.

Rozpočtový deficit je situácia, kedy sú výdaje zo štátneho rozpočtu väčšie ako príjmy. Z krátkodobého hľadiska pre ekonomiku nepredstavuje problém, no z dlhodobého hľadiska (hovoríme o tzv. chronickom deficite) sa premietne do verejného dlhu.

Pri skúmaní aktuálneho hospodárenia vlády je nutné, rozlišovať medzi aktívnym a pasívnym rozpočtom a medzi primárnym a celkovým rozpočtom, aby sme dokázali správne interpretovať jej vplyv na deficit.

Verejný dlh je súhrn všetkých pohľadávok, ktoré sú vystavené voči štátu. Z dlhodobého hľadiska dlh predstavuje veľký problém, hlavne ak jeho pôsobenie na rozpočet dynamicky rastie, ako je dnes trendom u väčšiny štátov Európy. Pre stabilitu platobnej bilancie je dôležité, či je dlh vlastnený domácimi, alebo zahraničnými subjektmi.

Reakciou Európskej únie na prehlbujúcu sa „Dlhovú krízu“ je séria opatrení, ktoré sa snažia dostať pod kontrolu dlhodobú nerovnováhu pomocou zásahov, ovplyvňujúcich verejné financie v strednodobom horizonte, pomocou legislatívnych obmedzení pôsobiacich na deficit a určujúcich hranicu verejnemu dlhu.

4. Porovnanie ekonomík

Koniec roka 2006 sa niesol v znamení celosvetovej expanzie. V globálnom meradle rástli najmä ázijské ekonomiky, no aj Eurozóna zaznamenala silné oživenie. Medzinárodný menový fond už v septembri roku 2006 predpovedal mierne medziročné globálne spomalenie (o 0,2 p. b.). Ceny ropy, ako hlavnej priemyselnej komodity, poklesli, no neistotu v globálnej ekonomike vyvolávali hlavne turbulentné výkyvy cien energií. Ďalšie neistoty spôsobovali ceny aktív, o ktorých sa predpokladalo že boli nadhodnotené a to najmä v USA. Tieto turbulencie sa začali vyskytovať v lete v roku 2007. Prejavili sa najmä v negatívnych očakávaniach spotrebiteľov v Európe, ktorí ekonomike prestali veriť koncom augusta 2007 a ukázalo sa, že ich očakávania o vývoji boli opodstatnené (MFSR, 2007).

Svetová ekonomika, ktorá posledné štyri roky rástla ročne priemerným tempom 5 %, začala výrazne spomaľovať v dôsledku tzv. Hypotekárnej krízy v USA. Finančná kríza zasiahla hlavne dôveru vo finančné inštitúcie, čo malo za následok viacero bankrotov. USA zahájili projekt rozsiahlych finančných stimulov, ktoré odvrátili ich recesiu. V dôsledku krízy sa spomalilo aj tempo rastu rýchlo sa rozvíjajúcich ekonomík Číny, Indie a Brazílie. Čínske rastové tempo sa znížilo z 11,9 % HDP v roku 2007 na 9,3 % HDP v roku 2008. V Európe indikátory ukazujúce dôveru v ekonomiku dosiahli dno, no napriek tomu, v roku 2008 európska ekonomika vzrástla o 0,9 %. Celkový svetový výstup vzrástol o 3,9 % (MFSR, 2009).

Do svetovej ekonomiky sa určité slabé známky stabilizácie vrátili až v druhom štvrtroku 2009, no naďalej bola v porovnaní s predchádzajúcim obdobím v zúboženom stave a zažila najpomalší rast za posledných 60 rokov. Svetové akciové indexy po obrovských stratách začali opäť rásť v treťom štvrtroku 2009. Naďalej však stagnoval zahraničný obchod a priemyselná výroba, a ich vyhliadky do budúcnosti neboli príliš nádejné. USA zaznamenalo výrazný pokles zamestnanosti a nezamestnanosť sa dostala na najvyššiu úroveň od roku 1980. Rozvíjajúce sa proexportne zamerané krajiny (Čína, India a Brazília) pocítili pokles dopytu po ich výrobe tiež výrazne, ale ich rastúca domáca spotreba im pomohla a už v prvej polovici roka 2009 zaznamenali návrat k vysokým tempám rastu. Najhoršiu fázu krízy prekonávali krajiny Eurozóny v prvej polovici roku 2009. V treťom a štvrtom kvartáli nastalo vymenenie sa z recesie aj u európskych ťahúňov Nemecka a Francúzska s rastom 0,7 % a 0,3 %. Významný pokles v Európe mala na svedomí hlavne úverová reštrikcia, pokles zahraničného dopytu, ako aj očakávané korekcie na trhu s nehnuteľnosťami. Vzpruhu v druhej polovici roku 2009, zaznamenali aj komodity a odrazili sa od svojho dna. Najmä ropa, po prudkom

prepade na 34,1 USD/barel, vyrástla na 77 USD/barel. V reakcii na krízu preferovali všetky vplyvné centrálné banky výraznú expanzívnu politiku na podporu ekonomiky a extrémne znížili úrokové sadzby. Mnohokrát využívali aj neštandardné nástroje, aby sa im podarilo rozhýbať zamrznutý úverový mechanizmus (MFSR, 2010).

Rok 2010 predbehol vtedajšie očakávania a ekonomika rástla rýchlejšie ako sa predpokladalo. Ekonomika EU vzrástla medziročne o 1,7 %, na čom sa podieľalo hlavne Nemecko s rastom 3,5 % HDP a USA vzrástli o 2,9 % HDP. Oživenie vo vyspelých krajinách pocítili aj rýchlo sa rozvíjajúce ázijské ekonomiky, ktoré už aj tak boli v slušnej kondícii. Čína sa vytiahla o 9,2 % HDP. Svetová priemyselná produkcia a svetový obchod zaznamenali rastúcu tendenciu. V Európskej únii sa však nepodarilo dostatočne obnoviť rast periférnym ekonomikám Stredomoria. Oživenie ekonomiky USA mal na svedomí predovšetkým domáci dopyt, ale aj investície, či balíček fiškálnych stimulov. Tento balíček mal ekonomiku podporiť v raste až o 0,5 %. Rozvíjajúce sa ekonomiky zaznamenali rast reálneho HDP o 7,1 % a v Európe sa napriek značným rizikám pre investorov podarilo rozhýbať úverový mechanizmus. Ceny komodít boli taktiež na vzostupe, čo bolo logickým vyústením zvýšenej aktivity v ekonomike a vzrastom dopytu. Ceny ropy prekročili vo februári 2011 cenu 110 USD/barel. Rast jej ceny mal aj ďalšie faktory a to boli: geopolitická situácia v Afrike a monetárna politika Federálnej rezervnej banky (FED) tzv. kvantitatívne uvoľňovanie. Monetárna politika ostatných centrálnych bánk ostala taktiež nezmenená a extrémne expanzívna. Dokonca sa začalo hovoriť aj o tzv. menových vojnách, ktorých podstatou bolo po vzore (čínskeho juanu) znížiť hodnotu svojej meny pod úroveň ostatných a podporiť tak vývoz. Táto politika a aj rast cien komodít a potravín, sa premietli do zvýšenej inflácie, ktorá v januári 2011 znamenala v Európe rast cien o 2,4 % (MFSR, 2011).

Oživenie z roku 2010 si neudržalo trend roku 2011 a v globálnom meradle spomalilo. Navyše pri celosvetovom pohľade dochádza k značným rozdielom rozloženia rastu. Európska ekonomika rástla v roku 2011 medziročne o 1,5 % HDP, z toho Nemecká ekonomika až o 3 % HDP a USA rástli o 1,7 % HDP. Rýchly rast opäť zaznamenávajú krajiny Ázie. Svetový obchod aj priemyselná produkcia tiež zaznamenali mierny rast. Nad očakávania sa darilo USA. Tým sa podarilo výraznejšie znížiť nezamestnanosť a podporiť tak domácu spotrebu, ktorá zvýšila rast ekonomiky. Pod ťarchou dlhov sa do problémov dostala Európska ekonomika, ktorá síce rástla, no tento rast bol výrazne nerovnomerný a ťahalo ho Nemecko spolu s krajinami strednej a východnej Európy. Rast Nemecka však začal v štvrtom kvartáli roku 2011 tiež klesať a to o -0,2 percentuálneho bodu HDP. Medziročne tak dosiahlo Nemecko rast 2%. Po dynamickom vývoji v roku 2011, boli

začiatkom roka 2012 európske finančné trhy stále v napätí, no index volatility akciových trhov VIX, dosiahol najnižšej úrovne od júna 2007, čo indikuje, že investori Európe do budúcnosti veria. Táto dôvera mala za následok, že sa viacerým „rizikovým“ krajinám úspešne podarilo refinancovať svoj dlh za nižšie úroky. Grécku sa podarilo splniť podmienky pre druhý záchranný balík a tak úspešne pokračovalo v reštrukturalizácii dlhu. Napriek určitým zlepšeniam, ostala situácia v Európe vážna, čo reflektuje zníženie ratingu viacerých krajín ratingovou agentúrou Standard and Poor's. Ázijské krajiny vykázali až prekvapujúcu odolnosť voči európskemu spomaleniu. Rast zahraničného dopytu a domácej spotreby sa mierne spomalil, no aj tak boli motorom svetovej ekonomiky. Vykázali rast 6,2 % HDP v roku 2011. Vedúce postavenie si naďalej zachovala Čína s rastom 9,2 % HDP v roku 2011. Ceny surovín a potravín boli tiež stále na vzostupe. Cena ropy sa pohybovala v rozmedzí 110 – 115 USD/barel s relatívne vysokou volatilitou bez jasného trendu. Začiatkom roka 2012 ceny ropy začali narastať až k hodnote 130 USD/barel. Európska mena zaznamenala výrazné oslabenie voči doláru a dostala sa pod hranicu 1,3 EUR/USD. Cena ropy tak dosahovala pre Európanov historické maximum (MFSR, 2012).

Vývoj v roku 2012 bol negatívny predovšetkým kvôli opatreniam proti prehĺbujúcej sa dlhovej kríze v Eurozóne. Jej ekonomika sa prepadla o 0,6 % HDP a vývoj v jednotlivých členských krajinách bol opäť nerovnomerný. Vďaka pozitívnej odozve z predchádzajúceho roka vzrástla nemecká ekonomika medziročne o 0,7 % HDP. V periférii stále pretrvávala dlhová kríza a zhoršovala sa. Grécko a Portugalsko poklesli o 6,4 % HDP a 3,2 % HDP. V poslednom kvartáli zaznamenalo medzikvartálny pokles aj Nemecko. Ekonomika USA začiatkom roka rástla o 2,2 % HDP, ale skončila poklesom a stagnáciou. Na ekonomiku Európy tak výrazne doľahli koordinované konsolidačné opatrenia. Šetrenie sa dotklo aj spotreby domácností. Eurozóna by podľa prognózy Komisie mala rok 2013 začať recesiou a k spomaleniu by malo dôjsť aj v Nemecku. USA by si mali podľa odhadov zachovať rast z minulého roka. Pozitívom je, že došlo k zlepšeniu nálady aspoň na finančných trhoch a k posilneniu eura voči doláru na úroveň 1,3 EUR/USD. Cenový vývoj prebiehal pomerne stabilne, ropa si až na pár momentov držala stabilnú cenu 110 USD/barel. Cenový rast bol v porovnaní s rokom minulým pozitívnejší. Dosahoval hodnotu 2,5 %, no stále sa nachádza nad plánovanou hodnotou ECB, ktorá je stanovená na hranici 2 %. V monetárnej oblasti pretrváva expanzívna politika takmer všetkých centrálnych bánk, aj s použitím netradičných nástrojov (MFSR, 2013).

4.1. Hospodárenie verejného sektora Belgicka

Vládne financie skončili v roku 2007, oproti plánovanému prebytku 0,3 % HDP, v schodku -0,1 % HDP a to aj napriek tomu, že skutočný rast HDP prevyšoval prognózu, podľa ktorej sa rozpočet zostavoval o 0,5 percentuálneho bodu. Dôvodom bolo predovšetkým to, že vláda neuskutočnila všetky plánované operácie, ktoré si vláda stanovila pri zostavovaní rozpočtu. Jednalo sa o predaje nehnuteľných majetkov a úpravy v penzijných fondoch. V roku 2007 Federálna vláda hospodárila s deficitom 0,9 % HDP a to napriek poklesu 0,1 percentuálneho bodu zaťaženia jej rozpočtu. Pokles 1,1 % zo svojho primárneho salda, bol predovšetkým dôsledkom straty, či skončení jednorazových opatrení a zvýšení transferov do ostatných podsektorov. Federálne výdavky na energiu sa tiež mierne zvýšili. Fondu sociálneho zabezpečenia sa podarilo vykázať na konci roka prebytok 0,5 % HDP, čo predstavovalo nárast o 0,2 percentuálne body pri porovnaní s predchádzajúcim rokom. Dôvodom mohlo byť zvýšenie jeho príjmov o 0,2 % bodu vo forme príspevkov od federálnej vlády. Náklady fond znížil medziročne o 0,1 percentuálneho bodu, hlavne vďaka poklesu výdavkov na pomoc v nezamestnanosti. Obce, regióny a miestne správy hospodárili s miernym prebytkom 0,5 % k HDP. Podstatnou zmenou je, že od roku 2007 boli príjmy obcí každoročne navýšené o 25 miliónov eur (NBB, 2008).

V roku 2008 vládne účty uzavreli hospodárenie v deficite -1,1 % HDP, aj keď bol rozpočet plánovaný ako vyrovnaný, a programu stability z apríla 2008 sa ani nepriblížil. Vláda teda odložila konsolidáciu verejných financií na obdobie priaznivejšieho hospodárskeho rastu. Pohyb v rozpočtovej bilancii vládnych inštitúcií sa značne odlišoval na jednotlivých úrovniach správy. Federálna vláda zvýšila svoj schodok o 1,5 % HDP, čo bolo s predchádzajúcim obdobím zhoršenie o 0,5 percentuálneho bodu. Hlavnou príčinou salda, boli trvale rastúce výdavky. No ani príjmy nedosiahli plánovaných hodnôt. Príčinou nárastu výdavkov bola predovšetkým inflácia a nahromadenie odložených platobných faktúr na koniec zúčtovacieho obdobia. Fond sociálneho zabezpečenia hospodáril s prebytkom a to už tretí rok po sebe, aj keď oproti roku 2007 sa jeho prebytok znížil o 0,5 percentuálneho bodu. Sociálne príspevky rástli rýchlejšie ako HDP. Príspevky plynuli najmä zo zvýšeného podielu miezd. Rastúca inflácia sa prejavila vo zvýšených výdavkoch na sociálne dávky, no táto skutočnosť bola kompenzovaná podielom príjmov zo štátnej pokladne. Obce a regióny zaznamenávali prebytky od roku 2004 napriek tomu, že ich prevádzkové náklady sa zhoršovali. V roku 2008 si ich hospodárenie pohoršilo o 0,3 % HDP, ale v roku 2008

uzatvárajú s vyrovnaným rozpočtom. Daňové príjmy regiónom vláda nezvýšila, nakoľko v minulých rokoch značne rástli (NBB, 2009).

Rok 2009 bol z pohľadu hospodárenia katastrofou pre verejné financie. Hodnota vládneho dlhu stúpila dvakrát toľko ako je povolené kritériu paktu stability a to o 6 %. V rámci Európskej únie to však nebolo nič neobvyklé, v dôsledku pretrvávania hospodárskej krízy, a ostatné krajiny, s výnimkou Luxemburska a Fínska, na tom neboli oveľa lepšie. Verejné výdavky zaznamenali rýchlejší rast ako sa predpokladalo. Dôvodom boli aj dva prehrané súdne spory, po ktorých musela vláda navrátiť poškodeným dane. V prepracovanom programe stability, si Belgicko ako nový cieľ vyrovnaných verejných financií, vytýčilo rok 2015. Výrazné saldo verejného sektora sa stalo obrazom zhoršenia sald ostatných podsektorov. Vládny deficit sa pohyboval na 4,3 % HDP a to pocítila aj primárna bilancia. Prvý krát sa od roku 1987 skončilo s deficitom a to 1 % HDP. Tento vývoj mali na svedomí výrazne znížené výnosy, no svoju úlohu zohrali aj permanentne stúpajúce výdaje. Do deficitu sa dostal aj Fond sociálneho zabezpečenia ktorý poklesol so 0,8 % HDP. Najmä pre silnú expanziu výdavkov, predovšetkým z dôvodu krízy, rástli príspevky v nezamestnanosti, ale v rámci sociálnej politiky vlády rástli dôchodky a príspevky na zdravotníctvo. Obce a regióny zaznamenali na konci hospodárskeho roka schodok 0,7 % HDP. Vyšší sa naposledy vyskytol v roku 1990. Výdavky síce stagnovali, no výnosy, konkrétne zníženie platieb registračných poplatkov, vzrástli. Obzvlášť silnú reštrikciu príjmov zažíva Flanderská komunita, no čiastočne ich kompenzujú nadhodnotené príjmy za DPH, vypočítané za optimistickjších predpokladov. Miestne orgány hospodárili s deficitom 0,2 % HDP. Súviselo to nielen s výpadkom príjmov, ale skôr s expanziou výdavkov v nadväznosti na politický cyklus (NBB, 2010).

V súlade s paktom stability plánovalo Belgicko znižovať svoj deficit až do roku 2015, kedy by sa mal stať vyrovnaný. Na odporúčanie Rady ECOFIN by sa tak mal štrukturálny deficit ročne znižovať o 0,75 % HDP za predpokladu, že odhadovaný rast HDP sa nezmení. Na rok 2010 bol teda naplánovaný deficit na úrovni 4,6 % HDP pri raste 1,3 p. b. ročne. Tento cieľ sa podľa metodiky Komisie naplniť nepodarilo, no podľa metodiky ECSB bol o 0,9 percentuálne bodu nižší ako naplánovaný. Federálnej vláde sa v roku 2010 podarilo skresat' rozpočet a svoj schodok znížila z 4,2 % HDP na 3,3 % HDP. To, že sa nepodarilo znížiť schodok ešte viac, mala na svedomí hlavne zvýšená potreba vyplácania transferových platieb na sociálne zabezpečenie. Fondu sociálneho zabezpečenia sa tiež podarilo znížiť svoj schodok o 0,6 percentuálneho bude HDP. Ale to iba vďaka vyššie spomínaným dávkam, z federálneho rozpočtu, svoje hospodárenie teda nezlepšil. Obce

a regióny dosiahli na konci roka schodok 0,8 % HDP, ktorý ostal oproti minulému roku relatívne nezmenený. Ich výdavky a príjmy rástli veľmi podobným tempom. Regióny zaznamenali nižšie príjmy pri dane z pridanej hodnoty, v rámci kompenzácie za nadhodnotenie v predošliých rokoch. Tento výpadok však dokázal pokryť nárast vlastných zdrojov. Konkrétnejšie sa jednalo o zrušenie veľkej časti štandardne znížených príjmov fyzických osôb. Ďalšími boli dobrá registrácia poplatkov, zvýšenie výkonov pri dedičskej a darovacej dani. Miestne správy pokračovali v náraste deficitov o 0,4% HDP (NBB, 2011).

V roku 2011 ostalo Belgicko klasifikované ako krajina s nadmerným deficitom v zmysle európskych pravidiel Paktu stability a rastu. Vládny cieľ po revízií paktu stability a rastu bol dosiahnuť deficit na úrovni 3,6 % HDP. Tento cieľ sa nepodarilo dodržať a bol presiahnutý o 0,4 percentuálneho bodu. V roku 2011 federálna vláda zvýšila schodok o 3 až 3,4 % HDP. Dôvodom sú predovšetkým prevody príjmov smerované na ostatné subjekty. Tieto prevody boli určené predovšetkým pre sociálne zabezpečenie. Sociálny fond preto vykázal len veľmi malý deficit. Napriek zvýšeným výdavkom na zdravotnú starostlivosť. Výrazne sa zlepšila aj situácia obcí. Tie vykázali deficit o 0,4 percentuálneho bodu HDP lepší, ako v roku predchádzajúcom a tento jav bol spôsobený na úkor rozpočtu federálnej vlády (NBB, 2012).

V roku 2012 konečne došlo k tak dlho potrebným konsolidačným opatreniam. Opatrenia viedli k zníženiu dlhu mierne pod 3 % HDP a to predovšetkým vďaka štrukturálnym opatreniam na konsolidáciu rozpočtu. V porovnaní s rokom minulým ide o zníženie takmer o 0,8 percentuálneho bodu HDP a znamená to tiež splnenie kritéria paktu stability a rastu. Konsolidácia bola prijatá na všetkých úrovniach správy. Príčinou konsolidácie sa stal tlak finančných trhov (NBB, 2013).

Grafickú ukážku vývoja sald rozpočtov jednotlivých zložiek verejnej správy je súčasťou prílohy č.3.

4.2. Verejný dlh Belgicka

V roku 2007 dosiahol konsolidovaný verejný dlh hodnotu 85,1 % HDP, čo znamená medziročný pokles o 3,1 p. b. v pomere k HDP. Od roku 1993, kedy dlh dosiahol svoju maximálnu hranicu, pravidelne klesal a to medziročným tempom o 2,5 p. b. k HDP. V roku 2006 úroková miera klesla pod úroveň rastu nominálneho HDP. Dlh federálnej vlády sa v roku 2007 vyskytol na úrovni 79,9 % HDP. Dlh miestnych orgánov dosahoval maximum v roku 1990, kedy bol na úrovni 8,4 % HDP, postupne sa však znižoval a v roku 1997 bola jeho hodnota už iba 4,3 % HDP a okolo tejto hodnoty sa stabilizoval. V roku 2007 sa

nachádzal na úrovni 4,4 % HDP. Fond sociálneho zabezpečenia sa od druhej polovice 90. rokov znižoval ako v reálnom tak aj v nominálnom vyjadrení k hodnote celkového dlhu a v roku 2001 zvyšky jeho dlhu prebrala federálna vláda (NBB, 2008).

Na konci roka 2008 dlh verejnej správy dosiahol hodnotu 88,7 % HDP a zvýšil sa tak o 4,8 p. b. HDP v porovnaní s rokom predchádzajúcim. Oživenie vládneho dlhu bolo spôsobené predovšetkým exogénnymi faktormi, ktorými boli nové úvery vo výške 6,6 % HDP. Jednalo sa o záchranné úvery, ktoré boli nutné na pomoc viacerým inštitúciám finančného sektora. Záchranné operácie boli vykonané medzi septembrom a decembrom. Vláda poskytla kapitálovú injekciu štyrom finančným inštitúciám, v celkovom objeme 21,7 miliárd eur (Fortis 9,4 + 5,8; Dexia 1,5; KBC 3,5; Ethias 1,5), pričom za tieto prostriedky získala aktíva v obdobnej hodnote. Endogénny vývoj dlhu pomohol a znížil ho o 1,8 percentuálneho bodu. Napriek vzniknutej situácii, primárny prebytok zostal vo výške 1,8 % HDP a v porovnaní s implicitnou úrokovou mierou sa opäť priblížil kritickej hranici, kedy sa môže stať úroková miera hrozbou (NBB, 2009).

V roku 2009 dlh vyskočil v pomere k HDP o 8 p. b. medziročne a dostal sa tak na úroveň 97,8 % HDP. Veľký skok zaznamenal aj napriek tomu, že exogénne faktory boli voči dlhu neutrálne. Váhu dlhu mali na svedomí vládne záväzky. Flámska komunita poskytla kapitálový príspevok 3,5 miliardy eur KBC Bank, ktorý mal slúžiť ako záruka na poskytovanie úverov podnikom, ktoré sa v dôsledku krízy dostávajú do problémov. Centrálna vláda prostredníctvom ďalších inštitúcií refinancovala podniky s tým, že sa jej podarilo zamaskovať dlh v približnej výške 4,9 % HDP, ktorý podľa ESA95 nevykázala. Neskôr sa nato prišlo a dlh Belgicka bol revidovaný (NBB, 2010).

V roku 2010 HDP pokračovalo v rastúcom trende a na konci roka dlh predstavoval 97,5% HDP. Exogénne faktory boli voči dlhu neutrálne a rôzne operácie sa navzájom kompenzovali. Príčinou rastu sa v tomto roku stala pôžička, ktorú Belgicko poskytlo Grécku. Táto zvýšila vládny dlh o 0,2 p. b. HDP a rozhodnutie súdu ktorý uznal, že došlo k narušeniu hospodárskej súťaže v rokoch 2009 a 2007, musel štát vrátiť dane počas niekoľkých rokov. Tieto rozhodnutia mali na dlh exogénny vplyv vo výške 0,1 p. b. HDP. Ministerstvu sa ešte počas roka podarilo zoškrtiť časť výdavkov a získať tak prostriedky ktoré vládny dlh znížili o 0,6 % HDP (NBB, 2011).

V roku 2011 dlh nahor vyhnali hlavne exogénne faktory, ktoré zahŕňajú všetky faktory okrem rozpočtovej politiky. Dlh vzrástol o 2,4 % HDP. V októbri ho zaťažila nutnosť kúpiť Belgický podiel v holdingu, Dexia Bank Belgium. Táto akvizícia stála 4 miliardy eur, čo bolo približne 1,1 % HDP. V tomto roku kulminovali aj záchranné práce v Európe.

Na základe bilaterálnych dohôd bola dohodnutá pomoc Grécku. Zároveň federálna vláda naplno pocítila čo to znamená stať sa ručiteľom v európskych záchranných mechanizmoch a v rámci solidarity a bola poskytnutá pomoc cez EFSF Írsku a Portugalsku vo výške približne 0,5 % HDP.

Na konci roka 2012 dosiahol vládny dlh 99,6 % čo je o 1,8 percentuálneho bodu viac, ako v prechádzajúcom roku. Kvôli bilaterálnym pôžičkám, ku ktorým sa Belgická vláda zaviazala vstupom do EFSF a EMS stúpol o 2,4 % DPH. Rekapitalizácia banky Dexia zaťažila verejné financie vo výške 0,8 % HDP. Medzi pozitívne správy z verejného sektoru patrí predbežné splatenie pôžičky banky KBC, čo rozpočtu prinieslo 1,1 % HDP (NBB, 2013).

Grafický vývoj verejného dlhu Belgicka, je znázornený v prílohe č.2.

4.3. Verejný dlh Estónska

Hlavným cieľom rozpočtovej politiky Estónska už od obnovenia nezávislosti bolo udržať vládny rozpočet aspoň v rovnováhe v strednodobom horizonte a to sa premietlo do nízkej úrovne celkového dlhu. Na konci roka 2006 bol celkový dlh Estónska vo výške 4 % HDP a na tejto hodnote sa lokálne vlády podieľali 57,3 %. Aj napriek prebytkom centrálnej vlády sa dlh v pomere k HDP mierne zvýšil a to predovšetkým preto, že pre vládu bolo veľmi výhodné sa refinancovať na finančnom trhu a prebytky mať uschované v rezervách, vo veľmi likvidnej forme aktív. Z celkového verejného dlhu vlastnili v roku 2006 zahraniční investori 57,6 % (Republic of Estonia, 2007).

V roku 2007 dlh poklesol o 0,5 percentuálneho bodu k HDP a nachádzal sa na úrovni 3,5 % HDP. Podiel dlhu lokálnych vlád na celkovom dlhu sa zvýšil na 69,4 %. Dôvodom rastu dlhu lokálnych vlád bolo to, že už nedisponovali nehnuteľnosťami, ktoré by mohli predať, aby pokryli deficitné hospodárenie. Podiel dlhu, ktorý bol vlastnený nerezidentmi sa znížil a dosahoval 41,3 % z celkového dlhu. V roku 2007 pretrvával jav, kedy vláda neznižovala verejný dlh, ale rozpočtové prebytky ukladala do rezervných fondov (Republic of Estonia, 2008).

V roku 2008 objem dlhu k HDP narástol a dostal sa na úroveň 4,8 % HDP. Pokračujúci trend nárastu podielu dlhu miestnych vlád na celkovom dlhu pokračoval aj v roku 2008 a dostal sa na úroveň 67,7 % celkového dlhu (Republic of Estonia, 2010).

Predpokladaný rozpočet na rok 2009 počítal s deficitom na úrovni 1,7 % HDP. Avšak vplyvom exogénnych faktorov v roku 2009 činil dlh verejného sektora objem 7,2 % HDP, pričom oproti roku 2008 narástol o 3,6 percentuálnych bodov. Táto hodnota presahuje

o 0,6 percentuálneho bodu hodnotu Maastrichtských konvergenčných kritérií. Vláda snažiac sa o vstup Estónska do EMU tak rýchlo vypracovala konsolidačný plán, kontrolovaný cez mesačné hlásenia ministerstiev. Tento v dvoch kolách skresal výdavky a navýšil príjmy, no deficitu sa zabrániť nepodarilo, hlavne kvôli obrovským výpadkom na príjmovej strane (Republic of Estonia, 2010).

V roku 2010 sa vplyvom konsolidačných opatrení, ale aj exogénnych faktorov, podarilo verejné financie ozdraviť a tie skončili v prebytku a celkový verejný dlh sa ako % HDP znížil o 0,6 percentuálneho bodu HDP na úroveň 6,6 % HDP. Dlh miestnych vlád stále prevyšoval dlh vlády keď sa nachádzal na úrovni 3,7 % HDP (Republic of Estonia, 2011).

Dlh verejného sektora sa v roku 2011 pohyboval na úrovni 6,0 % HDP čo je o 0,7 percentuálnych bodov menej ako v roku predchádzajúcom (Republic of Estonia, 2012).

V roku 2012 sa dlh v pomere k HDP výraz zvýšil do konca roka takmer dvakrát. Jeho úroveň bola 10,2 % k HDP a to bolo dôsledok vyššie spomenutej účasti v záchrannom mechanizme a vyššej kapitálovej účasti v Eesti Energetika. Celkové závesky voči EFSF, boli v roku 2012 vo výške 355 miliónov eur, pričom 84 % tejto čiastky pôjde na pomoc Grécku (Statistics estonia, 2013).

Grafický vývoj Estónskeho verejného dlhu je možné vidieť v prílohe č. 4.

4.4. Hospodárenie verejného sektora Estónska a konsolidácia

Finančná pozícia centrálnej vlády úzko súvisí s politickým cyklom, nakoľko sa jej príjmy skladajú z daní, ktoré sú citlivé na hospodársky cyklus. Významným časť nedaňových príjmov tvoria príjmy zo štrukturálnych fondov EU. Vláda v Estónsku kontroluje 2/3 výdajov verejne správy. Vládny sektor sa nachádzal v roku 2007 v prebytku 2,7 % a rástol tak šiesty rok po sebe. Konsolidovaný hrubý dlh vládneho sektora bol 3,5 % HDP, čo bola najnižšia hodnota za desaťročie. Daňové zaťaženie sa v krajine zvyšovalo v súlade s harmonizáciou v rámci EU. Vláda sa snažila znižovať zaťaženie daňové zaťaženie práce. Napríklad v roku 2007 bola znížená firemná a osobná daňová sadzba o 1 percentuálny bod. Rast zdanenia nastáva aj pri tabakových a alkoholických výrobkov. V oblasti výdajov nastala dôležitá zmena a jednorazové zvyšovanie dôchodkov bolo nahradené (Eesti pank, 2008).

Aj v krízovom roku 2008 vláda pokračovala v znižovaní daní z práce a tak boli znížené dane z príjmu na sadzbu 21%. Napriek tomu daňové zaťaženie ostalo nezmenené. Vláda zvýšila dane z tabakových výrobkov a motorových palív na minimálnu úroveň EÚ, zvýšená tiež bola aj spotrebná daň na elektrinu a sadzba dane alkoholických výrobkov.

Rozpočet sa dostal do schodku v roku 2008, vplyvom zníženia príjmov a prílišnej expanzie výdavkov. Deficit dosiahol hodnotu 2,8 % HDP (Eesti pank, 2009).

V roku 2009 bol predstavený konsolidačný balíček zahŕňajúci opatrenia na zníženie štátneho deficitu. Opatrenia ktoré obsahoval, boli v objeme cca 9 % ročného HDP Estónska. Návrhy boli orientované predovšetkým na výdajovú stranu rozpočtu a dotkli sa všetkých oblastí okrem oblasti sociálnych dávok. Dôchodky boli dokonca navýšené o 5 %, počas rokov 2010 a 2011 sa však nezvyšovali vôbec. K refinancovaniu bola použitá aj značná časť rezerv, ktoré boli nahromadené počas konjunktúry. Konsolidácia obsahovala aj takéto kroky. Znížené boli príspevky na údržbu ciest a obranu. Pozastavenie vládnej spoluúčasti v druhom dôchodkovom pilieri (Eesti pank, 2010).

V roku 2010 výdaje zostali takmer nezmenené a príjmy boli podporené dočasnými opatreniami a predajom majetku. Rozpočet presiahol príjmy o 107 %. Dodatočné prostriedky boli získané aj predajom emisií z rozpočtu EÚ. Estónsky verejný dlh tak zostal v prebytku 0,2 % (Eesti pank, 2011).

V roku 2011 sa hospodárenie vlády ešte o niečo zlepšilo. Vládny sektor dosiahol prebytok 1,1 % (Eesti pank, 2012).

V roku 2012 celkové vládne príjmy prekročili celkové vládne výdavky o 54,3 milióna eur. Najväčšiu položku na výdavkovej strane tvorili výdavky na dopravnú infraštruktúru (Statistics estonia, 2013).

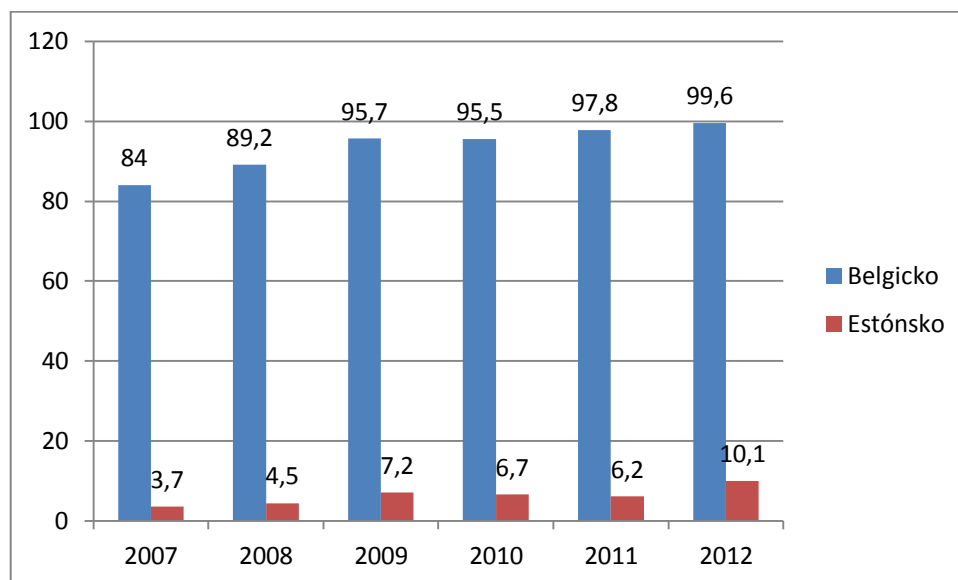
Miestne vlády (226 jednotiek) boli špecifické tým že hospodárili deficitne a ich podiel na celkovom verejnom dlhu prevyšoval podiel centrálnej vlády. Mali pomerne veľkú autonómiu pri zostavovaní rozpočtov. Ich hlavným príjmom je podiel na dani z príjmu. Od roku 2006 boli v deficite, ten sa podarilo odstrániť až v roku 2010 a dosiahnuť prebytkový rozpočet a to vďaka legislatívnemu nariadeniu z roku 2009 ktoré znemožňovalo sa miestnym vládam zadlžiť sa nad 60 % ich HDP. Zákon ďalej stanovoval limity zadlženia regiónu pri ktorých sú verejným činiteľom týchto inštitúcií zmrazené platy (Republic of Estonia, 2011).

Fondy sociálneho zabezpečenia sa skladajú z fondu zdravotnej pomoci a fondu poistenia v nezamestnanosti. Do fondu zdravotnej pomoci ide 99 % príjmov formou zdravotnej dane. Fondy skončili v prebytku predovšetkým kvôli zvýšeniu príspevku zo sociálnej dane. Celková suma ktorou prispeli k prebytku bola v roku 2007 91,3 milióna eur. V významnom deficite skončili v roku 2009. Predovšetkým kvôli fondu poistenia v nezamestnanosti, a aj kvôli nárastu cien zdravotníckych potrieb a liečiv. Na konci roku 2010 skončili fondy s prebytkom 0,6 % HDP (Republic of Estonia, 2011).

Grafickú ukážku vývoja sáld rozpočtov jednotlivých zložiek verejnej správy je súčasťou prílohy č.5.

4.5. Porovnanie verejného zadlženia

Graf 4.1 Estónsky a Belgický verejný dlh ako % z HDP

Zdroj: Eurostat, 2013

Z grafu 4.1 vyplýva že na začiatku sledovanej časovej rady boli pozície oboch krajín čo sa týka verejného zadlženia značne odlišné. Estónsko malo nízku úroveň dlhu v podiele k HDP a Belgicko pred sebou tlačilo historický dlh. Je tiež vidieť, že v priebehu sledovaného obdobia dlh oboch krajín značne vzrástol. Medzi rokmi 2007 a 2012 to bol nárast v Belgicku o 15,6 percentuálneho bodu v pomere k HDP, napriek tomu že sa nachádzalo nad hranicou kritéria paktu stability a rastu 60 % HDP, a v Estónsku o 6,4 percentuálneho bodu. Dôležitým pre tento ukazovateľ je fakt, že v priebehu sledovaného obdobia prežilo Estónsko obrovský hospodársky prepád to počas rokov 2008 – 2009. Týmto sa znížila teda pomerová hladina HDP k dlhu. To že dlh narástol len o 3,7 percentuálnych bodov pri prepade HDP o 14,1 percentuálnych bodov v roku 2004, odzrkadľuje rozsiahlosť konsolidácie.

Za hlavnú príčinu dlhu môžeme označiť teda politickú vôľu a spôsob realizácie reforiem, ktorými sa snažili riešiť hospodársku krízu. V prípade porovnávaných zemí veľkou váhou prispela na dlhu aj solidarita a príspevky v EFSM. Estónska politická reprezentácia mala veľkú motiváciu pre zodpovednosť v rozpočtovej politike, pretože sa snažila o vstup do EMU, ale aj dlhodobu zakorenenú tradíciu vyrovnaných rozpočtov. Belgicku podobná

motivácia chýbala a kroky vedúce k náprave v rozvoľnenej rozpočtovej politike prišli až po výstrahe v podobe zvýšenej úrokovej miery z finančných trhov v roku 2011.

Pri realizácii politickej vôle je však vládnuca autorita obmedzená rozpočtom a jeho deficitom. Pri porovnávaní toho, ako veľmi fiškálna politika mohla ovplyvniť deficit, respektíve aká veľká váha deficitu pripadla na exogénne vplyvy, pomáha vypovedať štrukturálny deficit zachytený v tabuľke 4.1.

Tabuľka 4.1 Skutočný a štrukturálny deficit verejných rozpočtov

krajina	deficit	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Belgicko	skutočný	-0,1	-1	-5,6	-3,8	-3,7	-3,9
	štrukturálny	1,2	-2,1	-3,9	-3,4	-3,5	-3
Estónsko	skutočný	2,4	-2,9	-2	0,2	1,2	-0,3
	štrukturálny	-0,2	-4,5	-1,1	-1,1	-0,6	0,2

Zdroj: European Economic Forecast – Spring 2013

Z tabuľky 4.1 je zrejmé, že v prípade Belgicka môžu za nepriaznivý vývoj verejných financií vo veľkej miere exogénne faktory. Najmä v období po roku 2009 je ich pôsobenie markantné. Estónsku naopak ekonomický cyklus pri vyrovnávaní rozpočtu prospieval. Negatívnu úlohu zohral až v krízovom roku 2009.

Belgicku síce ekonomický cyklus neprospieval, no najväčšiu váhu na náraste dlhu, ktorý mohla vláda ovplyvniť malo saldo vládneho rozpočtu, čiže nesúlad medzi príjmami a výdajmi zachytený v prílohe č.6. Predovšetkým neustále sa zväčšujúce vládne výdaje v absolútnom vyjadrení graficky zachytené v prílohe č. 7., prehľbujú deficit. Najväčší nárast v sledovanom období zaznamenali sociálne príspevky.

V tejto otázke Estónsko svoju rozpočtovú disciplínu porušilo iba v dvoch rokoch, kedy sa prevalila veľká makroekonomická nerovnováha. Ale úspešnou konsolidáciou, či už na strane výdajovej, ktoré v tomto období poklesli, alebo príjmovej, ktoré naopak stúpili im verejný dlh nerástol vplyvom vládnej rozpočtovej nedisciplinovanosti. Vývoj je zachytený v prílohe č. 9. Trvalé deficity s výnimkou roku 2010, tvoriace približne 50 % rozpočtu mali na svedomí miestne vlády s autonómnou správou rozpočtov.

V oboch krajinách majú najväčší podiel mimorozpočtové vplyvy. Úzko spojené s makroekonomickým vývojom v ostatných krajinách v regióne. A rozhodnutie zúčastniť sa na pomoci týmito krajinám cez spoločné mechanizmy európskej únie (EFMS, EMS). Do týchto Estónsko prispelo sumou 1 302 miliónov eur a Belgicko 24 339, 7 miliónov eur.

V prípade Belgicka sa veľkou časťou podieľali na navýšení dlhu aj kapitálové injekcie do finančných inštitúcií, slúžiace na podporu úverovania pre podniky.

5. Záver

Belgicko pri svojom osamostatňovaní prežilo mnoho útrap. Belgičanom sa podarilo osamostatniť už v roku 1830 a tak mali viac času na formovanie svojho vlastného času ale aj dlhu. Stali sa prosperujúcou zemou ktorá mala svoju vlastnú kolóniu v Afrike no ani to im nepomohlo, aby boli v oboch Svetových vojnách obsadené Nemeckom. Skúsenosti z vojen im jasne ukázali, že pre malú otvorenú ekonomiku má zmysel integrovať sa vo väčšie celky a tak sa začali podieľať na tvorbe Európskej únie.

Estónske pokusy o samostatnosť boli nesporné už začiatkom Svetovej vojny, no ich geografická poloha bola natoľko nevýhodná, že sa im to v blízkosti veľikánov ako Nemecko a Rusko, nepodarilo. Samostatnosť prišla až z rozpadom Sovietskeho zväzu a nasledovala dlhá cesta integrácie do európskych štruktúr, vedúca až k najvyššej možnej úrovni, ktorou je HMÚ. Túto metú sa Estónsku podarilo dosiahnuť v roku 2011.

Teoretici klasickej politickej ekonómie si uvedomovali, aké následky môže mať verejné zadlženie a financie v rukách niekoho, kto nenesie následky ich útraty a tak moc štátu odsunuli len na okrajové činnosti. Revolúcii dlhu, presnejšie myšlienku zadlženia v strednodobom horizonte predstavil až v roku 1930 J. M. Keynes, ako východisko z Veľkej hospodárskej krízy. Jeho teória spočívala v možnosti stimulácie agregátneho dopytu, pomocou zvýšených výdajov zo štátneho rozpočtu, aj keby to malo znamenať deficitné hospodárenie. Jeho predpokladom bolo že v dobe konjunktúry budú vytvorené rezervy, ktoré by splatili starý dlh a aj vytvorili určitú zásobu potrebnú na ďalšiu stimuláciu. Neoklasická škola dlh opäť zavrhol a Barro sa pokúsil vysvetliť na svojom modeli, prečo nebude vládna stimulácia fungovať. Tvrdil, že ľudia v rámci rozkladania svojho dôchodku na rovnomerné časti, spozorujú v deficitnom hospodárení vlády budúcu hrozbu v podobe zvýšených daní a začnú šetriť. A štátna stimulácia tak vytesní súkromné investície. Táto teória sa však v praxi neoverila.

Opatrenia, ktorými sa navzájom štáty v oblasti hospodárskej politiky kontrolujú navzájom sa ukázali ako neúčinné a tak bol Pakt stability a rastu, vytvorený za týmto účelom niekoľkokrát reformovaný. Prvá reforma sa ukázala rovnako neúčinná, ako pôvodné znenie. Druhá reforma už bola v čase vrcholiacej hospodárskej krízy, a bolo to nekompromisné prítvrdenie v oblasti rozpočtovej zodpovednosti. Rozhodujúci krok sa však udial len nedávno

a bol ním fiškálny pakt, ktorý prikázal kritéria stability implementovať aj do právnej legislatívy členských štátov.

V štvrtej kapitole bolo najskôr priblížené globálne makroekonomické prostredie, ktoré má na obe ekonomiky obrovský vplyv, nakoľko ich otvorenosť je vysoká. Z vývoja jasne plynulo, že po prekonaní úverovej krízy v USA, sa táto kríza preliala do ekonomiky Európskej únie a predovšetkým zasiahlo krajiny s vysokým dlhom z oblasti Stredomoria, nedokázali sa refinancovať na finančných trhoch a o pomoc museli požiadať zahraničných veriteľov. Týmto sa stali všetky krajiny eurozóny, ktoré svoje prostriedky na záchranu združili do záchranných mechanizmov a medzinárodný menový fond.

Belgicko bolo pred prepuknutím krízy krajina, ktorá svoj verejný dlh v pomere k HDP dokázala znižovať 13 rokov po sebe a bolo dávané za príklad ostatným zemiám bojujúcim s vysokým zadlžením alebo narastajúcim dlhom. No od roku 2008, sa jeho dlh začal markantne zvyšovať. Príčiny je možné nájsť na strane rozpočtu, ale aj v sérii mimorozpočtových udalostí. Medzi mimorozpočtové udalosti patrili rozsiahle rekapitalizácie finančných a úverových inštitúcií, ktorým v prípade Dexie ešte nie je koniec. Značnú časť k nárastu verejného dlhu pridali aj príspevky do záchranných mechanizmov EÚ. Neschopnosť Belgických koaličných vlád s krátkou životnosťou skreslať sociálne transfery, ktoré boli najdynamickejšie rastúcou zložkou výdavkov, je evidentná a v dôsledku starnutia populácie bude nevyhnutné, k takejto reforme pristúpiť. Ambiciózny plán sa črtal na rok 2010 – 2012, no pádom vlády sa neuskutočnili takmer žiadne z plánovaných reforiem. Preto ostáva výzvou súčasnej po päťstodňovom bezvládí, novovzniknutej vlády dostať verejné financie pod kontrolu a začať znižovať deficit a dlh v súlade s Paktom stability a rastu.

V Estónsku sa v období konjunktúry nahromadila obrovská nerovnováha, ktorá na podnet krízy plne prejavila. To malo katastrofálne dopady na príjmy rozpočtu, ktoré sú na hospodársky cyklus vysoko citlivé. Vláda však promptnou reakciou v dvoch kolách znížila výdaje rozpočtu o takmer 7 % HDP a za takýto obetavý zákrok si vyslúžila odmenu v podobe prijatia do Európskej menovej únie. Verejný dlh Estónska patrí k najnižším dlhom vôbec a je to spôsobné predovšetkým tradíciou vyrovnaného až prebytkového rozpočtu. Špecifikom tiež ostáva veľká účasť miestnych vlád na verejnom zadlžení, ktorá presahuje 50 % z celkového objemu dlhu.

Z porovnania je evidentné, že pri váhaní s potrebnými reformami a podporou spotreby, ako to môžeme sledovať u Belgicka, sa situácia verejných financií nezlepší a to najmä v pri negatívnom pôsobení cyklického vývoja. Pri pokuse o ich realizáciu bude zrejme nutné pristúpiť k ešte razantnejším krokom, ktoré budú časovo obmedzené tlakom veriteľov a tak bude priestor na ich realizáciu značne oklieštený.

Práca mala obsahovať ešte jednu kapitolu, ktorá mala niesť názov: Návrhy a odporúčenia pre tvorcov hospodárskej politiky. Vzhľadom na to, že nie je ucelený názor na danú stratégiu ani medzi svetovými ekonomickými špičkami a inštitúciami sa autor tejto kapitoly vzdal.

Zoznam použitej literatúry

- BALDWIN, Richard a Charles WYPLOSZ, 2008. *Ekonomie evropské integrace*. 2. vyd. Praha: Grada Publishin, a.s. ISBN 978-80-247-1807-1
- BANK OF ESTONIA, 2008. *Eesti Pank Annual Report 2007*. Tallinn, Eesti Pank, 2008
ISSN 1406-1414
- BANK OF ESTONIA, 2009. *Eesti Pank Annual Report 2008*. Tallinn, Eesti Pank, 2009
ISSN 1406-1414
- BANK OF ESTONIA, 2010. *Eesti Pank Annual Report 2009*. Tallinn, Eesti Pank, 2010
ISSN 1406-1414
- BANK OF ESTONIA, 2011. *Eesti Pank Annual Report 2010*. Tallinn, Eesti Pank, 2011
ISSN 1406-1414
- BANK OF ESTONIA, 2012. *Eesti Pank Annual Report 2011*. Tallinn, Eesti Pank, 2012
ISSN 1406-1414
- BRAR, H., 2002 *Perestrojka naprostý kolaps revizionismu*. Praha: Orego. ISBN 80-86117-93-6
- BŘICHÁČEK, T., 2012 *Právní analýza fiskální smlouvy* [online]. Centrum pro ekonomiku [cit. 2012-11-12]. Dostupné z: <http://cepin.cz/cze/clanek.php?ID=1064>
- CIHELKOVÁ, E. a kol., 2011. *Evropská ekonomická integrace: procesy, politiky, governance*. Praha: Nakladatelství Oeconomica. ISBN 978-80-245-1835-0
- COMMETEE FOR THE STUDY OF ECONOMIC AND MONETARY UNION, 1989. *Report on Economic and Monetary Union in European Community* [online]. [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication6161_en.pdf
- COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES, 2003 Comprehensive monitoring report on Estonia's preparations for membership [online]. Brusel [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2002/ee_en.pdf
- COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES, 2002. *Regular Report on Estonian's Progress Toward Accession* [online]. Brusel [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2002/ee_en.pdf

COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES, 2001. *Regular Report on Estonian's Progress Toward Accession* [online]. Brusel [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2001/ee_en.pdf

COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES, 2000. *Regular Report from the Commission on Estonian's Progress Toward Accession* [online]. Brusel [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2000/es_en.pdf

COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES, 1999. *Regular Report from the Commission on Estonian's Progress Toward Accession* [online]. Brusel [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/1999/estonia_en.pdf

COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES, 1998. *1998 Regular Report from the Commission on Estonian's Progress Toward Accession* [online]. Brusel [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/1998/estonia_en.pdf

ČERNOCH, P., 2003. *Cesta do EU: východní rozšíření Evropské unie a Česká republika v období 1990 – 2004*. Praha: LINDE nakladatelství s. r. o. ISBN 80-86131-40-8

ČESKÁ SPOŘITELNA, 2011a. Reforma Paktu stability a růstu prošla Evropským parlamentem [online]. *Měsíčník EU aktualit 2011/97* [cit. 2013-05-04]. Dostupné z: http://www.csas.cz/static_internet/cs/Evropska_unie/Mesicnik_EU_aktualit/Mesicnik_EU_aktualit/Prilohy/mesicnik_2011_10.pdf

ČESKÁ SPOŘITELNA, 2011b. Přijatá ekonomická opatření v EU v souvislosti s finanční krizí [online]. *Měsíčník EU aktualit 2011/98* [cit. 2013-05-04]. Dostupné z: http://www.csas.cz/static_internet/cs/Evropska_unie/Mesicnik_EU_aktualit/Mesicnik_EU_aktualit/Prilohy/mesicnik_2011_11.pdf

DĚDEK, O., 2008. *Historie evropské měnové integrace. Od národních měn k euru*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-076-8

DVOŘÁK, P., 2008. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-075-1.

ESTONIA, 2013a. *Estonia's history* [online]. Estonia [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: <http://estonia.eu/about-estonia/history/estonias-history.html>

ESTONIA, 2013b. *Estonia's return to independence 1987–1991* [online]. Estonia [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: <http://estonia.eu/about-estonia/history/estonias-return-to-independence-19871991.html>

ESTONIAN MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS, 2009. *Estonia's Way into the European Union*. EMOFA. ISBN 978-9985-9923-3-3

EUROPEAN COMMISSION, 1998. *European Economy 1998/No.65*. [online]. European commission [cit. 2013-04-08] ISSN 0379-0991 Dostupné z: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication8013_en.pdf

EUROPEAN COMMISSION, 2010. *Convergence Report 2010* [online]. European Economy 3/2010. [cit. 2013-04-08] ISSN 0379-0991 Dostupné z : http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2010/pdf/ee-2010-3_en.pdf

EUROPEAN COMMISSION, 2012. *EU budget 2011: Financial Report*. Luxemburg. ISBN 978-92-79-24938-9

EUROPEAN MONETARY INSTITUTE, 1998. *Convergence Report*. Frankfurt am Main, EMI. ISBN 92-9166-057-4

EUROPSKAUNIA, 2012. *Balik šiestich legislatívnych aktov (tzv. six pack)* [online]. EÚ [cit. 2012-10-12]. Dostupné z: <http://www.europskaunia.sk/fiskalna-zmluva>

EURÓPSKA CENTRÁLNA BANKA, 2010. *Konvergenčná správa máj 2010* [online]. Frankfurt nad Mohanom, ECB, 2010. [cit. 2013-04-08] ISSN 1775-9665 Dostupné z WWW: <http://www.ecb.int/pub/pdf/conrep/cr201005sk.pdf>

FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ, 2009 *Evropská unie*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 978-80-7325-180-2

HEBEDOVÁ, Petra a Lucie HOFÍRKOVÁ, 2012. *Estonsko edice: Stručná Historie Států*. Praha: Libri, s. r. o. ISBN 978-80-7277-468-5

HOLMAN, R., 2010a. *Dejiny ekonomického myšlení. 3. vyd.* Praha: C. H. Beck, ISBN 80-7179-380-9

HOLMAN, R., 2010b. *Makroekonomie. Středně pokročilý kurz. 2. vyd.* Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7179-861-3

HULICIUS, E., 2006. *Belgie edice: Stručná Historie Států.* Praha: Libri, s. r. o. ISBN 80-7277-191-4

IZÁK, V., 2005. *Fiskální politika.* Praha: Oeconomica. ISBN 978-80-245-0976-1

JANKŮ, Martin a Linda JANKŮ, 2010. *Politické a právní základy evropských integračních seskupení.* Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-323-3

KAŇA, R., 2010. *Evropská unie A. 2. vyd.* Ostrava: VŠB-TU Ostrava. ISBN 978-80-248-2202-0

KEEGAN, J., 2003a. *První světová válka.* Praha: Beta-Dobrovský. ISBN 80-7306-062-0

KEEGAN, J., 2003b. *Druhá světová válka.* Praha: Beta-Dobrovský. ISBN 80-7306-063-9

KLIKOVÁ, Christiana a Igor KOTLÁN a kol., 2006. *Hospodářská politika: teorie a praxe 2. vyd.* Ostrava: Sokrates. ISBN 80-86572-37-4

KORČOK, I., 2012. Zmluva o stabilite, koordinácii a správe v hospodárskej a menovej únii Politické a ekonomické aspekty. *Medzinárodné vzťahy: Journal of international relation.* [online]. roč. 10, č. 10. [cit. 2013-05-04]. ISSN 1336 – 1562. Dostupné z: <http://fmv.euba.sk/RePEc/brv/journal/MV2012-1.pdf>

KUČEROVÁ, I., 2003. *Ekonomiky členských států Evropské unie.* PRAHA: Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze. ISBN 80-246-0650-X

LACINA L. a kol., 2007a. *Měnová integrace. Náklady a přínosy členství v měnové unii.* Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7179-560-5

MINISTERSTVO FINANCIÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY, 2013. *Program stability* Slovenskej republiky na Roky 2013 – 2016 [online]. MFSR, 2013 [cit. 2013-05-06]. Dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/pdf/20_scps/2013/01_programme/sk_2013-04-30_sp_sk.pdf

MINISTERSTVO FINANCIÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY, 2012. *Program stability* Slovenskej republiky na Roky 2012 až 2015 [online]. MFSR, 2012 [cit. 2013-05-06]. Dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/pdf/20_scps/2012/01_programme/sk_2012-04-30_sp_sk.pdf

MINISTERSTVO FINANCIÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY, 2011. *Program stability* Slovenskej republiky na Roky 2011 až 2014 [online]. MFSR, 2011 [cit. 2013-05-06]. Dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/pdf/20_scps/2011/01_programme/sk_2011-04-28_sp_sk.pdf

MINISTERSTVO FINANCIÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY, 2010. *Program stability* Slovenskej republiky na Roky 2009 až 2012 [online]. MFSR, 2010 [cit. 2013-05-06]. Dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/pdf/20_scps/2009-10/01_programme/sk_2010-01-29_sp_sk.pdf

MINISTERSTVO FINANCIÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY, 2009. *Program stability Slovenska na roky 2008 až 2012* [online]. MFSR, 2009 [cit. 2013-05-06]. Dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/pdf/20_scps/2008-09/01_programme/sk_2009-04-30_sp_sk.pdf

MINISTERSTVO FINANCIÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY, 2007. *Konvergenčný program Slovenka na roky 2007 až 2013* [online]. MFSR, 2007 [cit. 2013-05-06]. Dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/pdf/20_scps/2007-08/01_programme/2007-11-29_sk_cp_sk.pdf

NATIONAL BANK OF BELGIUM, 2008. *Report 2007: Economic and financial developments* [online]. Brusel:NBB, 2008 [cit. 2013-05-07]. Dostupné z WWW: <http://www.nbb.be/doc/ts/Publications/NBBReport/2007/EN/T1/REPORT2007E.pdf>

NATIONAL BANK OF BELGIUM, 2008. *Report 2008: Economic and financial developments*[online]. Brusel: NBB, 2009 [cit. 2013-05-07]. Dostupné z WWW: http://www.nbb.be/doc/ts/publications/NBBReport/2008/EN/T2/report2008_T2.pdf

NATIONAL BANK OF BELGIUM, 2010. *Report 2009: Economic and developments* [online]. Brusel: NBB, 2010 [cit. 2013-05-07]. Dostupné z WWW: http://www.nbb.be/doc/ts/publications/NBBReport/2009/EN/T2/report2009_T2.pdf

NATIONAL BANK OF BELGIUM, 2010. *Report 2009: Economic and financial developments* [online]. Brusel: NBB, 2010 [cit. 2013-05-07]. Dostupné z WWW: http://www.nbb.be/doc/ts/publications/NBBReport/2009/EN/T2/report2009_T2.pdf

NATIONAL BANK OF BELGIUM, 2011. *Report 2010: Economic and financial developments* [online]. Brusel: NBB, 2011 [cit. 2013-05-07]. Dostupné z WWW: http://www.nbb.be/doc/ts/Publications/NBBReport/2010/EN/T1/report2010_T1.pdf

NATIONAL BANK OF BELGIUM, 2012. *Report 2011: Economic and developments* [online]. Brusel: NBB, 2012 [cit. 2013-05-07]. Dostupné z WWW: http://www.nbb.be/doc/ts/Publications/NBBReport/2011/EN/T1/report2011_TII.pdf

NATIONAL BANK OF BELGIUM, 2013. *Rapport 2012: Développements économiques et financiers* [online]. Brusel: NBB, 2013 [cit. 2013-05-07]. Dostupné z WWW: http://www.nbb.be/doc/ts/Publications/NBBReport/2012/FR/T1/rapport2012_TII.pdf

OCHRANA Pavel, PAVEL Jan a Leoš VÍTEK a kol., 2010. *Veřejný sektor a veřejné finance: financování nepodnikatelských a podnikatelských aktivit*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3228-2

PEKOVÁ J., 2008. *Veřejné finance: úvod do problematiky*. 4. vyd. Praha: ASPI. ISBN 978-80-7357-358-4

REPUBLIC OF ESTONIA, 2007. *Updated convergence programme 2007*. [online]. Tallinn: 2007 [cit. 2013-05-07]. Dostupné z WWW:

http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/pdf/20_scps/2007-08/01_programme/2007-11-29_ee_cp_en.pdf

REPUBLIC OF ESTONIA, 2008. *Updatet convergence programme 2008*. [online]. Tallinn: 2008 [cit. 2013-05-07]. Dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/pdf/20_scps/2008-09/01_programme/ee_2008-12-04_cp_en.pdf

REPUBLIC OF ESTONIA, 2010. *Updatet convergence programme 2010*. [online]. Tallinn: 2010 [cit. 2013-05-07]. Dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/pdf/20_scps/2009-10/01_programme/ee_2010-01-29_cp_en.pdf

REPUBLIC OF ESTONIA, 2011. *Stability programme*. [online]. Tallinn: 2011 [cit. 2013-05-07]. Dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/pdf/20_scps/2011/01_programme/ee_2011-04-28_sp_en.pdf

REPUBLIC OF ESTONIA, 2012. *Stability programme*. [online]. Tallinn: 2012 [cit. 2013-05-07]. Dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/pdf/20_scps/2012/01_programme/ee_2012-04-30_sp_en.pdf

SKLENÁŘOVÁ, S., 2001 *Spojené království nizozemské (1815 – 1830)*. Ústí nad Orlicí: Oftis spol. s r. o. ISBN 978-80-7405-150-0

ŠRÁMEK, J., 1995. *Úvod do dějin a kultury fránkofonních zemí: (Belgie, Lucembursko, Švýcarsko, Kanada)*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN: 80-210-1060-6

ŠŤAHLAVSKÝ, D., 2002. *Výpravy opačným směrem (Pobaltí)*. Praha: Radioservis. ISBN 80-86212-26-2

TUČNÍK, M., 2012. *Zmluva o stabilite a koordinácii a správe v hospodárskej a menovej únii* [online]. Ekonomická univerzita Bratislava, 2012. [cit. 2013-05-04]. Dostupné z WWW: http://www.derivat.sk/files/casopis%202012/Dec_2012_Zmluva_Tuc.pdf

Europa, 2012. *EU/ Estonia relations* [online]. EÚ [cit. 2013-04-08]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-97-42_en.htm?locale=en

STATISTICS ESTONIA, 2013. *Last year the General Government debt leaped up*[online]. Statistic estonia [cit. 2013-05-08]. Dostupné z: <http://www.stat.ee/65278>

Zoznam skratiek:

BENELUX	Belgicko – Holandsko – Luxemburská menová únia
ECB	Európska Centrálna Banka
ECOFIN	Rada ministrov hospodárstva a financií
ECU	Európska menová jednotka
EFSM	Európsky finančný stabilizačný mechanizmus
EHS	Európske hospodárske spoločenstvo
EKP	Estónska komunistická strana
EMI	Európsky menový inštitút
EMS	Európsky menový systém
EMU	Európska menová únia
EMS	Európsky menový systém
EOS	Európske obranné spoločenstvo
ERSP	Strana pre estónsku nezávislosť
ES	Európske spoločenstvá
ESCB	Európsky systém centrálnych bánk
ESUO	Európske spoločenstvo uhlia a ocele
EUROATOM	Európske spoločenstvo pre atómovú energiu
FED	Federálna rezervná banka
HMÚ	Hospodárska a menová únia
NATO	Severo-antlantická aliancia
OECD	Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj
OEEC	Organizácia pre európsku hospodársku spoluprácu
PHARE	Program pre hospodársku reštrukturalizáciu strednej a východnej Európy
SRN	Spolková republika Nemecko
SVE	Krajiny strednej a východnej Európy
UEBL	Belgicko-Luxemburská ekonomická únia
ZEU	Západoeurópska únia
ZSSR	Zväz sovietskych socialistických republík
ZU	Západná únia

Zoznam tabuliek a grafov:

Tabuľka 4.1   Skutočný a štrukturálny deficit verejných rozpočtov

Graf 4.1   Estónsky a Belgický verejný dlh ako % z HDP

Prehlásenie o využití výsledkov bakalárskej práce

Prehlasujem, že

- som bol zoznámený s tým, že na moju bakalársku prácu sa v plnom rozsahu vzťahuje zákon č. 121/2000 Zb. – autorský zákon, hlavne § 35 – užitie diela v rámci občianskych a náboženských obradov, v rámci školských predstavení a užitie diela školského a § 60 – školské dielo;

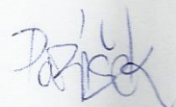
- beriem na vedomie, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (ďalej len VŠB-TUO) má právo nezárobkovo, ku svojej vnútornej potrebe, bakalársku prácu použiť (§ 35 odst. 3);

- súhlasím s tým, že bakalárska práca bude v elektronickej podobe archivovaná v Ústrednej knižnici VŠB-TUO a jeden výtlačok bude uložený u vedúceho bakalárskej práce. Súhlasím s tým, že bibliografické údaje o bakalárskej práci budú zverejnené v informačnom systéme VŠB-TUO;

- bolo zjednané, že s VŠB-TUO, v prípade záujmu z jej strany, uzavrie licenčnú zmluvu s oprávnením užiť dielo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;

- bolo zjednané, že užiť svoje dielo, bakalársku prácu, alebo poskytnúť licenciu k jej užitiu sa môže len so súhlasom VŠB-TUO, ktorá je oprávnená v takomto prípade od mňa požadovať primeraný príspevok na úhradu nákladov, ktoré boli VŠB-TUO na vytvorenie diela vynaložené (až do ich skutočnej výšky).

V Ostrave dňa 10. 05. 2012

Radovan Paríšek

Čadca, Okružná 106/57, 022 01 Slovensko

Zoznam príloh:

- Príloha č. 1: Asistencia poskytnutá z programu PHARE Estónsku (1992 - 1997)
- Príloha č. 2: Belgický verejný dlh v % HDP
- Príloha č. 3: Salda hospodárenia jednotlivých zložiek verejnej správy Belgicka
- Príloha č. 4: Estónsky verejný dlh v % HDP
- Príloha č. 5: Salda hospodárenia jednotlivých zložiek verejnej správy Estónska
- Príloha č. 6: Príjmy a výdaje Belgicka zachytené ako % HDP
- Príloha č. 7: Výdaje štátneho rozpočtu Belgicka v absolútnej hodnote
- Príloha č. 8: Príjmy a výdaje Estónka zachytené ako % HDP